

К 6516

МОЛОДНЯК

Ш К Л К С М У

1929 г. № 6

ЧЕРВЕН

1929

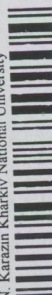

Ц І Н а
50 коп.

126624

V.N. Karazin Kharkiv National University

01118913

4

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

51340

33 29

ПР. 1937.

МОЛОДНЯК

ЛІТЕРАТУРНО - МИСТЕЦЬКИЙ
ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ
ІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ - МІСЯЧНИК
О Р Г А Н Ц К Л К С М У

ЗА РЕДАКЦІЄЮ
Ф. ГОЛУБА, П. ЛАКИЗИ, Т. МАСЕНКА,
Т. МЕДВЕДЕВА, П. УСЕНКА

6
—
(30)

55 68

ЧЕРВЕНЬ

1929

ХАРКІВ

Бібліографичний опис цього видання вміщено в „Літопису Українського Друку“, „Картковому репертуарі“ та інших покажчиках Української Книжкової Палати.

Держтрест „Харполіграф“
Друга друкарня
ім. В. Блакитного
Харків, вул. К. Лібкнехта, 13

ПОЕЗІЇ

Ст. КРИЖАНІВСЬКИЙ

МАНДРИ

На Бугові
хвиля гойда пароплав,
Над вечір він буде в Лимані.
А там
Його оповие
вечірня імла,
І будуть матроси співать
«По морям»...
Очаків майне
у підсліпих огнях,
І путь нагада
А'джіогольський маяк,
Нас хвилі плескаті
в обійми візьмуть,
Віддять на поталу
в морську каламуть.
До ранку шумітиме
прірва німа,
І буде
скрипіль
і кректать
пароплав.
Аж доки збіжить
у ніврану пільма,
І ранок устане
в багрянці заграє.
І ми узрієм
бурштинові ключі:
Бездню морську
і блакитність небес.
І скрикнем в захваті:
о, мандри нічні,
Ви скільки приносите
див і чудес!

Пролине вітрець...
    і здивованим нам
 Обриси Одеси
                                  повстануть здаля.
 Південного міста
                                  уранішній гам,
 Як символ мети,
                                  як обітна земля...
 А поки:
                                  на хвилях гойда пароплав,
 Над вечір
                                  він ввійде у тихий Лиман,
 І нас оповие
                                  вечірня імла,
 І будуть матроси співать
                                  «По морям».

м. Миколаїв

ТИХОН ЛАНОВИЙ

НАД МОРЕМ

Люблю дивитись я на море.
 Філюючс, грізне:
 Як філями буйними
 Летить—вперед жене.
 Ритмично, вал за валом...
 Спочинку тут нема...

А ти, велика сило,
 Робітнич, німа?..
 Коли повстанеш буйно,
 Як море те грізне?

Ритмично, вал за валом,
 Летить—вперед жене.

24 квітня 1929

Бостон, Масс.

(Північна Америка).

ДО РЕДАКЦІЇ «МОЛОДНЯК»

Пару днів тому назад я був у Нью-Йорку в товариша М. Тарновського. Розмовляючи про літературне життя, як тут, так і на Україні, він мені зазначив, щоби постарався послати до Вашої редакції деякі свої твори.

Признатися, я дуже мало вислав на Україну своїх творів, але, переглядаючи «Десять Років Української Літератури», том 1-й 1917—1927, знайшов і своє ім'я. Значить, що мене там записали, але я дуже пасивно відносився до цього, щоби не писав. Моє писання більше тутешнє. У Вас пишуть інакшим способом, щоби, другі змагання, бо там інакше економічне та політичне життя.

Сам від себе, я би просив Вас вислати мені журнал «Молодняк». Я тут маю дуже мало літератури, що виходить на Україні. Час від часу дістану дещо з Нью-Йорку, але дуже мало.

Сподіюсь, що Ви не відкажете й перешлете мені «харчів»—літератури.

З товариським привітом:

ТИХОН ЛАНОВИЙ.

ТИХОН ЛАНОВИЙ

ХТО Й ЗВІДКИ Я?

1.

Я вийшов зі села,
Де сіє, жне пшеницю жнець;
Від бідного селя:—Билижинець.

2.

Із тих земель, де буйнії жита,
Овес, ячмінь, буряк, полинь,
А це:—Волинь.

3.

Багатий край і люд сильний
(Тепер свободная країна),
І зведе її:—Радянська Україна.

4.

Мій батько звався Трофим,
А мати Ганна (бідная),
Дві сестрі, чотири брати
Й між ними я.

ТИХОН ЛАНОВИЙ

ГЛИБОКИЙ СОН

Крутиться кругом сонця земля
Біліони уже літ;
Родяться і вмирають люде...
Як той цвіт.

Як поглянеш на них —
Всі живі...
А в дійсності, вони сонні.
Сплять в глибокім сні.

Кругом визиск, тяжка праця,
Сльози без кінця.
Вони ж зжились із цим лихом
І живуть, мовчать, як би вівця.

Чи день, чи ніч—нема ріжниць.
Для них життя — тюрма...
Сліпці!
Свобідно жити, треба, битись!
Спання тут вже нема...

На жаль великий, більшість люду,
Не хтять признати боротьби.
Працюють у панів, за хліб лиш,
І кажуть:—«Ми не раби»...

Ох, народ нещасний, сплячий!
Вставай зі сну, вперед іди!
Зруйнуй тюрму-окови...
Встань, вставай!
Вже день,
Не спи!

Бостон, Масс (Сполучені Держави Північної Америки)

РОБЕРТ БЕРНС

ДЖОН ЯШНЕ ЗЕРНО

Балада

Гри гордих східніх королі,
три владарі держав
десь поклялися, щоб герой
Джон Яшне Зерно впав.

Зони взяли його в поля
до борозен і скиб
і поклялись вони, і ліг
Джон Яшне Зерно в глиб.

Прийшла завітчана весна,
заграв над полем грім.
Джон Яшне Зерно з глибу знов
повстав на диво всім.

Під сонцем літа він зміцнів,
потужно зріс в полях,
убрався в стріли та списи
всім ворогам на страх.

Спокійна осінь надійшла—
він весь пожовк і зблід
і став суглобий, і чоло
схилив у пил, як дід.

Він швидко колір свій змінив
і гнувся, повний вщертъ.
І знову вороги його
Вже прирекли на смерть.

Коліна косами вони
перетяли йому,
на віз поклали й повезли,
як злодія в тюрму.

На спину кинули його,
набились Джона всмак,
складали ворохом на дош
крутили так і сяк.

Водою яму налили
по вінця—й у глибу
вони покинули його
на муки й боротьбу.

І знову на поду твердім
розклали — і, коли
життя прокинулось у нім,
знов бити почали.

Замучений, над злим вогнем
він вибивався з сил.
Жорстокий мельник у млині
його змолот на пил.

Вони взяли всю кров його
й пили навкруг стола.
Й що більш пили її, то більш
веселість їх росла.

Джон Яшне Зерно був герой—
хвала йому за те!
Коли ми кров його п'ємо—
Одвага в нас росте.

Це він дає нам забуття
Й дзвінкий здійсмає спів,
піснями в невеселі дні
він розважає вдів.

Прославлю Джона за столом
на учті голосній,—
хай у нащадках він живе
В Шотландії старій.

З англійської мови переклав *Василь Мисик*.

В. СТРОМЕНКО

ЗУСТРІЧ

Раз увечорі, мандруючи Самарщиною, я примушений був заночувати на хуторі. Четверо господарств, далеко від залізниці, сиротами розташувалися на пустельному степовому кряжі, а найближче село містилося від них верстов за десять. Хутір очевидно недавній, до відчаю безрадний і позбавлений будь-якої рослинності. Взагалі ж це було таке місце, де своє благословення «отечество» приймалося за довічну тупу каторгу, а люди, що вештались там, жили невідомо з чого.

Мій хазяїн хворий, бідолиций полтавець, людина безмовна, вайлакувата, тільки спитав мене звідкіль я і, все прослухавши з заплющеними очима, пішов, нагинаючись, до хати.

Стара чорноголова жінка поралася біля кабиці, я сидів на призьбі і дивився як захаючений, рудий кіт з повагою облизував морду підстаркуватій собаці і як вона блаженно мружилась з такого туалету...

Уже кривавим огнищем зайшло сонце. Сині присмерки гускли, а кругом тисячі цвіркунів розпочинали свою безконечну заколисуючу оркестру. Власне, все почалось з того, що хвилини через кілька до хати прийшла невідома жінка з сапою в руці і віддихуючись стала довго й здивовано дивитись на мене. Безперечно це була надзвичайної краси дівчина, якої за свої роки я не зустрічав і не вражався чимсь подібним. Остеронь мене, спустивши руки, була жива, незаймана гармонія краси і дива. Тепла, озерова лагідність в очах, повита затишною ласкою, щось скромне, і між тим високе, заховане у всій манері її застигати від несподіванки, уся демонстративно розвернута сила краси її—простої і непоборно дужої, як степ, що викохав і влив у неї напій всевольних звуків простору, dokonче мене приголомшила.

І все це крилось у височенького зросту дівчині з похмурим, строгувато-спокійним видом, з двома перекинутими на груди пасмами чорняво-блискучих кіс. І враз я відчув, що хутір не пустельний тепер, що в ньому криється своє маленьке змістовне життя з своїми радощами й трудовими буднями, живими і щодня принадними. І хутір здався мені милим, симпатичним, навіть рідним.

Ні, рішуче щось дивне було у цій виструнченій, чорнокосій постаті. Я не помітив, як мене опанував сум. Але той щемлячий, безпричинний сум, що прокидається в наслідок раптових емоціональних збуджень і не призводить до чогось певного.

Давно смеркло. Я вийшов на тік і запалив цигарку. Небо колихало від зір, порожня степова даль мовчала під гнітом заколисуючої ночі.

Але це вона, як привид, як сон божевільного, як символ юної і всепоборної віри—вона знову ось тут, переді мною, стежить за кожним моїм рухом, я не можу ні кроку ступити без її погляду. В своїй неவிбагливій червоній кохтині, осяяна задуманим, ласкавим блиском очей, зморена від цілоденної праці в степу, цей характерний образ краси і втоми, сполучений якоюсь іскристою, живою силою, ще більше краєв і гнітив мене.

Я вирішив бути спокійним. Власне, це трудно було зробити, але ж таке самопочуття щодаді мені не подобалось. У клуні я простягся на сіні й довго лежав нерухомо. Крізь щілину в черепиці до мене золотистим струмком потяглась тоненька цівка місячного світла і поклала жовтувату пляму на груди. Коли б нею можна було говорити до зір—я напевне багато б дечого пізнав за космос без підручників.

Раптом щось схоже на тінь майнуло повз двері. Я схопився і моментально вийшов. Так. То вона беззвучно пройшла з своєю красою і ласкою в погляді. Але ж надалі я не міг триматись. Я вирішив неодмінно заговорити з нею. Відповідь чи не відповідь вона, але ж хіба я певен того, що вона пройде глухою повз мій окрик.

— Слухайте...—і я посоромився свого голосу. Ні, так люди в двадцять з половиною років не гукають.

— Одну хвилину, товаришко!

Постать, не дійшовши колодязя, якимсь непомітно для мене застигла і невиразно, строговато озирнулась. Рішуче, вперто я підійшов. Мене, як німого, як безвольного хворого, вабила до себе ця незрозуміла величавість її погляду. Вона дивилась на мене заклопотаним, очікуючим зором, а я не мав що говорити їй в першу хвилину.

— Скажіть... Чи на село від вас далеченько буде?

Я не спускав очей з лиця її і бачив, як, пригадуючи, на секунду стулились у неї довгі, мов крильця метелика, вії.

— Десять верстов,—почув я хрипку відповідь.

Це було чудно. Я зовсім не про те хотів розмовляти з нею, але ж я і не хотів закінчувати на цьому розмови. Але що ще говорити їй? Признатись хіба, що я сумую, або що мені не спиться в клуні через неї, через те, що я не зможу тепер вийти звідси тверезим і безпечним, як до цього?

— Ви на когось чекаєте?—спитав я.

Вона глянула з посмішкою на мене і знизала плечима.

— Нікого.

— Мені дивно, як ви залюбки мешкаєте в цій пустелі?

— Звикли. Хоч, правда, ми недавно й перебрались.

Для чого я питав її про це все? Адже я йшов проти себе, але мені гарно було стояти з нею і слухати її безбарвні відповіді. Ми промовчали з хвилину. Я колупався в мислях і не знав про віщо думала дівчина, коли раптом з вулиці обое ми виразно почули поклик.

— Надько!

Ми застигли. Незвичайно висока людина в чорному стояла за ворітьми і пильно, непорушно вдивлялась у нас. Я озвався до дівчини:

— Вас кличуть?

— Мене!—гостро, гнівно кинула вона і рвучко пішла до воріт. Я повернувся до клуні. О, я так наївно помилився, що мене навіть розібрав сміх. Сміх за мої нікчемні методи, за все, що тільки я розпитував і говорив їй. Місячне світло так само золотавою стрілкою звисало мені на груди, і крізь неї, густо фільтруючись, робився особливо прозорим дим з моєї цигарки. Я лежав довго, і мене потроху ссали ревності. Так, так... звичайнісінькі, тихі, болючі ревності... І я шукав помсти. Що, якби підпалити, скажімо, клуню? Розкубелити сіно, встромити в нього сірника, і прощай тоді добродушний хворий полтавцю! Однак кримінальний характер такого проекту лякав мене і я задовольнився іншою формою самовизначення. Скажімо, взяти револьвера, вийти на вулицю і, похитуючи ним перед розгубленим видом чорної постаті, сказати баритоном Хмельницького:

— А може б ви нам здали Корсунь?

Отже я з усього того вийшов на тік. Місяць так ясно світив, що було видно, як уранці. Я постояв трішки, потім не поспішаючи почвалав до воріт. Над лісою, вповдовж вулиці стояла будка і за нею мені вчулось, як Надійка розмовляла з невідомим чоловіком. Я зачекав хвилину, далі обережно, як тільки міг, підійшов і став за причілком, прислухаючись. Мене відразу ж вразила парубкова мораль:

— Ну, как знайш... Я, вообщє, скоко разов говорив тобі. Держись крепких і опридільонних цєлєй. Понятно?

Жінка сперечалась:

— Я не вінчана, ані записана з тобою, а вольна, як оце я є—і все. Ти це казав, що отакі, як я, на бульварах уночі торгують? Казав же? І хвотографію з мене порвав. Навіщо ти порвав карточку?

— Ну, єто не твое дело. Міне тоже нет ніякой охоти портить обув за дванадцять верстов до тебе.

— Не ходи. Хіба я прошю тебе, чи плачу за тобою?

Павза. «Гість» очевидно закурив, бо цокнув портсигаром. Надька знову почала:

— Оце моє послідне слово: не мороч ні собі, ні мені голови, і буде воно краще. Я й давно хотіла сказати тобі, та щось ти не навідувався, козаче, а це—як хоч... Що? Ні-і-і... товаришок... бити ти мене не станеш. Я таких малувато празную.

— А вот же говорю...

— Те, що ти говориш—юринда. Пусті! Чуєш, що говорю?

— Да постій...

— А я не хочу.

Серце зупинилось в мені. Я визирнув: чорна постать, похилена і чудно, вайлакувато згорблена, за обидві руки тримала дівчину в своїх нелюдсько-зціплених жменях.

— Пойдьом!

— А я сказала—не піду. І пусти руки.

— Ну?

— Не заприг—не нукай.

— Да чого ж ти, стерва, так ламаєшся?! Говорю ходім, а то розсічу голову.

«Хороша сценка»—подумав я. Одначе сталось на першу мить незрозуміле. Вкупі з шалено піднятою рукою Надійка скрикнула і тіпонулася вбік. Парубок нахилився і тільки руки його уп'ялись в розхрістану шию дівчини, я, мигом перестрибнувши лісу, став поруч них.

— Ось ти мені поговориш зараз,—белькотав він, захлинаючись, і краще вмощувався навколюшках.

Тоді на диво спокійно я розвернувся, і щосили вдарив його кулаком у вуха. Спершу впав кашкет, а потім і ввесь він, лайливо гаркаючи, з неохотою скотивсь у пиляку.

Задихана, тримтяча, пінно, осатаніло лаючись, Надійка одбігла і зупинилась осторонь. Я зиркнув на неї і відчув, як холод пройшов мною, настільки була розлючена краса її, і дико тримтів кожен, щонайменший рух у неї.

Я теж одійшов. Власне, я не хотів нічого більше робити, як тільки піти і заховатись від усього: від парубка, від Надійки, від самого себе. Але як увійшов до двору—Надійка стояла поруч.

— Хто він?—спитав я, хоч це найменш мене цікавило.

Рвучко, від невимовної люті, вона змахнула рукою.

— Хам!

Потім випрямилась і, поправляючи кохту, усміхнулась криво.

— Я догадуюсь,—сміливо сказав я.

Вона глянула на мене широко і, як помітив я, з острахом.

— Ні... А може й так...

Тепер я мав силу говорити, і говорив не зупиняючись про все. Ми одійшли вглиб двору.

— От історія,—промимрив я. Надійка не відповіла і стояла зціпивши зуби. Я рішуче взяв її руку і притяг до себе.

— А раніш частенько блукав сюди?

І, зазираючи їй у темну млість очей, я знов чекав на змучену коротку відповідь. І вона сталась:

— Гади! Всі ви сволочі.

І рухом невимовного гніву шарпнувшись від мене, хутко пішла до хати. Я залишився один, кривлячись у винувату посмішку. Так стояв довго серед осяяного місячним світлом дворища аж доки вух моїх торкнулись огидні, верескливі звуки. То в хаті заколисувала Надійка свою нерозумну молодість.

Бездумний, порожній, як труп, вийшов я за ворота. Парубка не було. Тоді я повернувся до клуні. І, лігши на сіні, я відчув біль за те, що непомітна, безсила Надійка вміла тільки лаяти, а не карати свої страждання.

Вранці, коли я прощався з хазяїнами—Надійки не було. Вона удосвіта пішла дополювати сонячники.

ПЕТРО ЛІСОВИЙ

НАШІ СЛОБОЖАНИ

(Епізоди з життя та історії слободи Очеретної, що на Слобожанщині, записані Силою Гудимок-Зігоруєм)

VIII. „ОТРЕЧЕМСЯ ОТ СТАРОГО МИРА“

Макара Запорожця після того, як потримали півроку у в'язниці, вислали у слободу під догляд поліції. Не хотілося йому їхати, але мусив. Він сяк-так полагодив стару батьківську хату, що вже починала валитись, потім найняв на Греблі стару кузню і почав ковалювати. Щодо Любки, то вона була задоволена. Вона гадала, що тепер, коли на Макара не буде впливати Тарас, він викине «дурниці» з голови і вони почнуть жити спокійно. Їй не так були страшні пиятика та бійки Макарові, ніж ота осоружна «політика», що довела його до в'язниці.

І першої ж неділі вона пішла до церкви і поставила перед іконою «божої матери» за гривеника свічку, щоб та взяла Макара під свій «покров» і напустила його на християнську путь, зробила його покірним, роботящим та богомільним.

Вулиця Макара зустріла стримано. Людина сиділа в острозі, а це не жарти. Правда, майже всі знали, що Макара посадили туди за «політику», але що воно означало, те слово, мабуть і один із сотні слобожан не розумів добре; в усякім разі, справа темна, а за хороші діла, як відомо, до острогу не саджають. Зате тавро «острожника» висіло над Макаром і могло дати і йому, і родині багато неприємностей. Почати хоч би з того, що урядник, закликавши до себе Макара, підніс йому під самий ніс кулака і, покивавши ним, заявив:

— Оце бачив—п'ять братів!.. Коли ти мені будеш каламутити людей, то покуштуєш!.. Я з тобою не буду церемонитись!.. А тепер—марш!..

Цей вступ не віщував нічого доброго. І дійсно, попервах Макарові було грудно. Селяни не насмілювались нести до нього роботи, але майстер він був хороший, роботу виконував ретельно, не пив і поволі-поволі дядьки стали до нього нести роботу навіть з далеких кутків слободи, так що коло його кузні завжди народу було невпротвп.

Оскільки декому доводилось чекати, то мимоволі Макарова кузня обернулася на якийсь своєрідний клуб, де можна було почути всілякі новини і поговорити про всякі громадські й інші справи. Макар, серед роботи, коли з-під його молотка сипались фейєрверком іскри, кидав часто такі влу-

чні репліки, так яскраво характеризував деяких слобідських заправил, що до його слів почали прислухатись, а то й прохали висловити свою думку з приводу того чи іншого питання. Так Макар став за негласного порадника багатьом селянам.

— Чого ти, Макаре Григоровичу, ніколи на сходку не ходиш?—питав його дехто з селян.

Макар мружив очі, плював на долоню, хапав молотка і, б'ючи ним біле розпечене залізо, що плющилося від кожного удару, казав:

— Мені не можна!.. Заборонено!..

— Політика?

— Авжеж!

— І що воно ото, братця, за політика, що її попи, пани та поліція так бояться?

— А така, брат, політика, що держи язик за зубами!—зауважував на це хтонебудь з поміркованіших.

Макар не пив. Як одрізало. Замовців і роботи у нього більшало, заробітки кращали, так що Любка аж сяла від радості та задоволення; ніколи вони в місті, навіть коли побрались, не жили так гарно, як тепер. І вона щовечора посилала хвалу господеві за те, що він так зробив, що Макара спершу до в'язниці посадовили, а потім у слободу відпровадили. Макар ніколи про політику з нею більше не балакав, ніби зовсім забув за неї.

Проте багато людей Макарові заздрили, в першу чергу ковалі, що в них Макар відбив чимало замовлень. І часто, коли Макар повертався додому, дітлахи, все більше ковальські діти,—ковалями заселена в слободі була вся Гребля,—кричали йому вслід:

— Острожник!.. Острожник!.. Он острожник пішов!..

Звичайно, все це говорилося з намови старших. Макар ні словом на те не обзивався; він тільки нижче схиляв голову, а губи йому кривились у болісну посмішку. Зате Любка не могла стриматись. Жінки до неї теж ставились стримано; спершу думали, що подружжя пухнутиме з голоду, а коли побачили, що живуть вони гарно, то їх почали розбирати заздрощі. Поза очі Любку інакше й не звали, як «наша бариня!»

— Дивіться, он наша бариня м'ясо купує!

Любка була хупава й хвацька молодиця, вона погладшала, відмолоділа, не те, що сільські жінки, змучені роботою. Чоловіки аж губи облизували, коли вона проходила базаром, а жінки від того ще дужче душились від заздрощів та ревнощів. І коли хто казав при них, що он «бариня» пішла, то вони призириливо знизували плечима і говорили:

— Чи й не пані!..

— Пані на всі сані, тільки хвіст волочиться!..

Це призириливе ставлення, де не знати чого більше було, заздрощів чи просто ревнощів до чужого щастя, Любка усюди зустрічала. Коли вона приходила до криниці, то жінки навмисне намагались її відтиснути назад; на кладках їй лишали найгірше місце і намагались каламутити воду, коли вона полоскала білизну. Особливо їй допікала руда Палажка, жінка коваля Ря-

бокоровки, що мав свою кузню поруч з Макаровою. Він найбільше постраждав від Макарового сусідства, і тому вдома у Рябокоровки тільки й мови було, що про Макара.

Любка якось прийшла на кладки раніше і зайняла гарне місце, а через півгодини надійшла Палажка. Вся кладка була зайнята і вальки лунко вибивали полотно та сорочки, так що аж луна йшла.

— Трах!.. Трах!.. Трах!..

— Тах!.. Тах!.. Тах!..—відбивала луна.

— А-ну ти, пані, посунься трохи!—сказала Палажка до Любки, входячи по коліна у воду.—Розсілась тут, наче на парастасі!—і вона копірнула ногою у воду купу дитячих сорочок, що вже лежали одіжмані.

Любка поклала сорочки назад і гнівно кинула до Палажки:

— Ти чого тут, клишоного, почала розкидатись!.. Що ти, кладку відкупила, чи що?

— Авжеж, що відкупила! Ваша кладка он, в городі!.. Туди одправляйтесь!.. Наброд поганий!.. Приїхали сюди та ще й кирпу гнуть!..

— Який же ми наброд! Що ми, хіба не з цієї слободи чи як?..

— Авжеж, що наброд!.. Вам тільки по городу тягатись та по острогах сидіти!.. А туди ж—бариня!..

Це розлютило Любку.

— Та як ти смієш, паскудо ти погана!.. Сучка!.. Соплива!..

Жінки перестали вибивати вальками і слухали, як розгоряється лайка.

— Твій чоловік острожник!.. Острожник!.. Жидам продався!—кричала Палажка.

— Хай острожник, але все ж не такий, як твій Пантюша, що на його обличчі чорти горох молотили!..

Рябокоровка був конопатий та так, що тільки очі у нього свіtilись.

— А твій гарний? Пранцюватий! Мабуть, не лишилось ні однієї розтрухи у городі, щоб він не спав з нею!..

— Брешеш!.. А твій он і досі циці у тебе прохає!..

Останні слова були зустрінуті реготом, бо Палажка була опасиста жінка і груди у неї трусились як холодець.

— Знаємо вас!.. Голоштанники!..

— Вошива!..

— Дрантя паршиве!..

— Вонюча!..

А далі вже згадували матерів та родичів до десятого коліна.

— Твоя мати відьма! Ти знаєш це?..

— То твоя ступу доїла! Хіба забула, як їй Карамушка ногу перебив, та з того вона й окривіла!..

Не минуло й десяти хвилин, як обидві вчепились одна одній в коси. Кладка була слизька, вони посковзнулись і під загальний регіт шубовстнули в воду—Любка під спід, а Палажка зверху. Потім Любка вивернулась, сіла на спину Палажці, вхопила її за в'язи і давай їй голову товкмачити в воду; суне, потримає трохи, відпустить та тоді знову у воду. Палажка захли-

налася, дух їй спирало в грудях, лице посиніло і вона от-от мала знесиліти і впасти або захлинутись. Тоді жінки кинулись і розборонили їх. Лайка ж тривала, аж поки Любка не скінчила прати. Коли вона пішла, то Палажка не переставала кидати їй услід лайки та сукати дулі.

Увечорі про все Любка розповіла Макарові. Він мовчки вислухав і сказав:

— Будь задоволена! Це ж ти так раділа, що повертаєшся до слободи, де нас усі хочуть втопити в ложці води!

— Виходить, що я ще й винна!—відказала з серцем Любка.—А хто, як не ти, довів до цього? Якби поменше слухав Тараса, то нічого б і не було!

Макар поморщився і відповів:

— Ну, буде! Ми вже це чули!

Отже становище Макарове було важке, і він, щоб хоч трохи затамувати свою таємну гризоту, сказано працював. Скоро він не міг сам впоратись з роботою і тому, порадившись з жінкою, узяв собі за помічника Андрія Куща, що теж один час працював в Енському на одному з заводів. Тепер у нього був хоч один товариш, що з ним можна було перекинутись словом, не криючись. Андрій був не жонатий і оселився у Макара.

Японська війна на кузні Макара не відбилась, роботи вистарчало. Але скоро події пішли так, що Макар ніяк не міг бути до них байдужим. Перше, що сколихнуло всіх, в тому числі й Макара, було 9 січня. Любка кудись ходила, а коли повернулась додому, то побачила, що Макар і Андрій п'яні, а долі валяється потоптаний царський портрет з виколотими очима. Вона так і омертвіла.

— Що це ви натворили?—тихо сказала вона, і нахилилась, щоб підняти портрета.—А якби хто зайшов та побачив?

— Не трогай!—крикнув Макар і стукнув по столі кулаком.—Не трогай, кажу! Нема ні бога, ні царя! Зрозуміла? Все к чортам!.. Кровопивці!..

Андрій засміявся і на весь голос заспівав:

Нам всьо равно,

Валі, валі, валі!

Єслі деньгі єсть,

Куті, куті, куті!..

— Нема бога,—розумієш?—казав Макар.—Нема!..

— Макаре,—гукнув Андрій.—Давай постягаємо їх із стіни!..

— Валяй!—дав згоду Макар.

Андрій узяв кочергу і давай трошити ікони, гукаючи:

— Висите! Дивитесь! А вам повилазило, що робиться на світі... Не треба!..

Любка як стій упала на землю.

***

Макар зрідка їздив до Енського і щоразу заходив до Тараса. Тараса не вислали нікуди, але з заводу звільнили і він перебивався випадковою роботою. Проте він душею не падав, був веселий і з надією дивився на майбутнє.

— Ну, як там у тебе на селі?—питав він Макара.

Макар починав розповідати і все скаржився на те, що страшенно темний народ. Тарас вислухав його, потім сказав, потішаючи:

— Народ усюди однаковий!.. Треба тільки за нього уміючи взятись!— і він наділив Макара літературою.

— На, повези!.. Давай там, хто надійніший, хай мізками покрутять!..

Макар повіз. Через Андрія, через ще декого швидко розсовав всі брошури та листівки. Діло пішло так, що скоро навколо Макара щось на кшталт гуртка утворилось. Кілька разів поліція знаходила у селі розкидані проклямації, але вона даремно стежила, нічого до її рук не попадало. Два рази вона робила трус у Макаровій кузні, не найшла нічого, а проклямації регулярно почали з'являтися на парканах. Одного разу, коли Макар, будучи у місті, зайшов, за звичаєм, до Тараса, то застав там незнайомого чоловіка.

— Знайомтесь,—сказав Тарас,—це земляк з Рубіжної!—і підморгнув оком.

— Ну, як там у вас?—спитав Макар.

— О, у нас діла йдуть!.. Правда, робочих у нас, крім тих, що в економії, немає. Зате слобода клекотить!.. Хлопців просто доводиться стримувати, щоб часом не виступили зарані!..

— Да-да, Петре, ти там притримуй народ. Ще не час. Треба зачекати!.. До речі, ви зв'яжіться один з одним, це вам не пошкодить!..

У японська війна розбудила консервативні селянські уми. Правда, Очеретна була у виключному становищі, бо близько неї не було великих панських маєтків, та й на свій загаль вся вона була середняцька з ухилом до глутая, та ще багаті хутори навколо, що давили своєю міццю на слободу. Численні ремісники так само були консервативні і кріпко тримались старосвітчини, та й у цьому нічого не було дивного, бо здебільшого вони жили заможньо. Диференціація і розшарування тільки-но намічались, треба було пройти чимало часу, підрости молоді, щоб вона, нарешті, зрушила з старих основ. Отже не було конкретних передумов, на кого б можна було перенести свою злість і ненависть, тому і невдоволення носило більш загальний характер, що виявлялось просто в бажанні кращого життя. Тоді, як по сусідніх селах та слободах, де були панські маєтки, селянство клекотіло і тільки ждало на сигнал, щоб піти з вилами та косами палити економії, в Очеретній було, порівнюючи, спокійно і поліції мало було рахуби. Тому то й Макарове насіння часто падало на суху й тверду землю й приймалось туго. Правда, навколо нього утворився маленький гурток, що збирався глухими ночами у когонебудь в хаті. Тоді щільно зачиняли віконниці, лампу ставили на долівку, всі розсідались навколо і хтось грамотніший починав читати проклямації та книжечки. Слухали уважно, ніби євангелію в церкві, не перебиваючи. Тільки як кінчали, здійснювалась розмова і починали обмірковувати прочитане.

— Я б тих проклятих царів,—казав старий дід Микола,—у клітку посадив та так і возив би по селах, хай народ дивиться! У, я б їм показав!..

І він засукував рукава на старих жилавих руках і намагався показати, як би він розправлявся з царями.

— А скільки вам років, діду,—сміявся Макар,—що ви ото так свою хвабрість показуєте?

— Вісімнадцять з половиною!—сердито відповідав дід Микола і невдоволено сідав у свій куток.

— Да, діла!—казав поважний Трохимець.—І отже знаходяться люди, що все це розкопують!.. Як гадаєте, дадуть їм по шапці?..

— Як народ, так і ми!—відказував дядько Пилип, Макарів сусіда.

Збори ці збирались у великій таємниці, і поліція, скільки не рознюхувала, нічого не могла дізнатись. Так минуло літо й настала осінь. І от одного осіннього дня Макар і Андрій серед білого дня заперли кузню і мало не бігом побігли додому. Любка була дуже здивована, а вони обидва вскочили до хати й почали танцювати, кричати, сміятись.

— Та ви що, показалися? Чи випили більше, ніж треба?—сказала вона з серцем.

— Революція!—крикнув Макар.—Революція!.. Під три чорти царя і його архангелів!

А Андрій заспівав на все горло:

Отречьомся от старого міра,

Отряхньом его прах с наших ног!..

— Та де революція? Яка революція? Звідки ви взнали?

— Революція!.. По всій Росії!.. Все повстало!.. Андрію, біжи за хлопцями!..

Але їх не треба було скликати, бо вони самі йшли до хати. Всі почали розпитувати і новина скоро стала відома всій вулиці.

— На станції два потяги стоять!.. Залізничні стали, телеграф не працює, заводи страйкують! Ура!..—гукав Андрій.

— Треба б до волости піти!—запропонував Макар.—Як воно там! Чи знають?

І Макар, Андрій, дід Микола, Трохимець та дядько Пилип швидко пішли до волости. Дорогою їх перестрів учитель Хоменко.

— Ви куди?—спитав він.

— До волости.

— А ми вас шукаємо!—звернувся Хоменко до Макара.—Ходімте до лікаря, там дехто зібрався.

— Ходімте! — і вся компанія повернула до лікаря.

Там уже зібрались, крім самого лікаря Бровка, агроном Сокіл, вчителька Омельченкова, кілька селян, що були зв'язані з Соколом, фельдшер і ще кілька душ. Коли Макар з компанією зайшли, то Бровко сказав:

— Здається, всі зібрались. Будемо починати?

— Так, давайте починати!—згодився Сокіл.

Бровко розповів коротко перебіг подій, прочитав маніфеста і наприкінці сказав:

— Отже, свободу оголошено. Нам треба щось зробити. Перше, щоб не було ніяких ексцесів. Друге, треба негайно переобрати старшину і взагалі всю волосну власть!.. Для цього у неділю скликати сход!

— Але як ми його скличемо?.. Чи ж маємо ми право?..—запитав Сокіл.

— Треба скликати. Потрібно ж населення поінформувати про події і про маніфест! От це і скористаємо. Я гадаю, що Макарові Григоровичу, як досвідченій в цій справі людині,—звернувся Бровко до Макара,—найкраще буде за це діло взятись!

— Я згоден!—сказав Макар.

На тому покищо й погодились, щоб у суботу знову зібратись, тепер у агронома.

Сход у неділю зібрався величезний. Після того, як зачитали маніфеста, виступали Макар, Бровко, Сокіл, фельдшер і пояснювали події. Народ слухав, але особливої активності не виявляв. Тільки коли заговорили про старшину, почалось хвилювання і вигуки: «долой», «не треба»! Коли старшина почав заспокоювати сход, то всі, як один, закричали:

— Не треба!.. Долой!.. Клади на стіл свою медаль!.. Доволі, наївся!..

Старшина, бачучи, що можуть бути непереливки, скіннув медаль і поклав на стіл печатку. Тоді стали радитись, кого вибрати нового. Сокіл запропонував Бережного Степана, одного із найпоступовіших та письменних селян. Після недовгого обговорення сход пристав на цю думку, і Бережного обрали на старшину одноголосно.

Цим, власне, революція 1905 року тільки й відзначилась у нашій слободі і можна було б на цьому й покінчити наше оповідання, коли б у сусідніх селах події не пішли глибше і, набравши стихійного і загрозливого для існуючого порядку змісту, не зачепили декого з наших людей.

* * *

В Рубіжній, сусідній з нами слободі, маніфест 17-го жовтня зрозуміли як гасло до захвату панської економії. Справді, Рубіжна величезна слобода, щось близько двадцяти тисяч мешканців, задихалась од безземелля, в той час, як економія графа Шереметьєва налічувала тридцять тисяч гектарів землі і вона, як обценьками, давила маленькі наділи рубіжчан. Розкидана на горбах, слобода завжди бачила перед собою на горі розкішний графський палац, що навколо нього розлягався чудовий парк. Той палац був ніби постійним викликом убозству й злидням слобожан і нагадував їм про одвічну панську кривду. Еге ж, хіба не їхні діди й прадіди посіли колись ці ялові степи, і які потім цар Петро за великі послуги, зроблені фельдмаршалом Шереметьєвим у війні зі шведами, віддав йому разом з селянами. Перекази про це переходили з покоління в покоління і свято береглись, готуючи жагу помсти й розплати за довголітні кривди. Ще жило в слободі кілька старих дідів, що пам'ятали кріпацтво і їхні старі спини ще й доєі боліли від тих канчуків, що їм довелося скоштувати від графських ланових та економів. Та хіба зараз уся слобода не працює на економію? Хіба честь їхніх дочок та жінок забезпечена от брутальности економських прикажчиків та службовців?

Хіба не повно в слободі покриток та байстрят? Хіба їм не доводиться гнути спину на графських ланах? Мало чим змінилося їхнє життя од того, що їх звільнили від панщини. Панщина лишилась, хіба тільки лютіша, ніж колись. І в той час, коли в багатьох були такі наділи, що їх, мовляв, можна жінчиною спідницею накрити, тут в однієї людини такі обшари землі! І рубіжчани терпляче чекали того моменту, коли можна буде поквитатись за все. Тепер такий час настав.

Треба сказати, що рубіжчани—народ бувалий. Не маючи змоги жити з хліборобства, багато з них ходили на заробітки, інші мали якесь ремесло в руках, треті теслювали і їхні артілі були відомі мало не всій губернії. Хату, що її ставили рубіжчани, можна було одразу відрізнити від сотні інших. На осінь весь цей люд збирався назад до слободи, і тепер, коли вийшли «свободи», він захвилювався і поставив руба питання, як бути далі.

Величезним сходом, де були старі й малі, чоловіки й жінки, одноставно було вирішено—забрати економію. Якщо тепер не візьмемо, казали багато рубіжчан, то вже такої нагоди не трапиться.

Тут же на сході обрали спеціальний комітет на чолі з Петром Шереметом, тим самим, що з ним у Тараса не раз зустрічався Макар. Комітет з кількома десятками селян пішов до економії, прочитав головному управителеві постанову сходу, усунув його з посади, прийняв касу й справи і оголосив, що однині економія переходить в народні руки. Все пройшло організовано. Комітет усюди призначив своїх довірених, що замінили графських економів та ланових. Зараз же після цього були виявлені запаси хліба і найбільшим видала по мішку збіжжя або муки. Робітники і нижчі службовці не тільки не перечили цьому, а взяли сторону селян. Те ж треба сказати і про частину сільської інтелігенції, особливо вчителів. Один із них, вчитель Воронько, був навіть замісником Петра Шеремета, якого обрали на голову комітету. Народ святкував перемогу. Починались розмови про те, як вони будуть орати та сіяти графську землю,—аж тут насунулась гроза.

Управитель, як тільки комітет забрав маєток, запряг трійку коней і кинувся на станцію, щоб їхати до губернатора. Йому дали спокійно виїхати. Взагалі, ні комітет, ні селяни нікого абсолютно з службовців не торкнули і жодна волосина не впала з їхньої голови, хоч вони того й не заслужили. Граф Шереметьєв був надто велика шишка, і губернатор, узнавши, що селяни захопили один із найкращих маєтків графа, вирішив негайно вжити енергійних заходів, бо за прикладом рубіжчан могли піти й інші села, і тоді б була вже справжня пожежа, в чому він, губернатор, вбачав другу Пугачівщину. Він витребував два ескадрони драгунів, що їх негайно ж на конях під командою полковника барона фон-Дітріха, якому були дані найширші повноваження,—мовляв, чиніть те, що знайдете потрібним,—погнали на Рубіжну. Але чутка про драгунів випередила їх самих і рубіжчани вирішили не пускати війська в слободу. Цілу ніч ішла у слободі гарячкова робота. Копали рови, перегороджували вулиці боронами, плотами, тягли дерево і з нього робили барикади. Одні діставали мисливські рушніці і чистили їх, другі гострили коси, треті затісували кілля. Рубіжна перетворилась на вели-

кий табір і нагадувала скоріше село за часів Коліївщини, ніж слободу на початку XX сторіччя. Усюди були розставлені вартіві; до сусідніх сіл комітет розіслав гінців; по всьому було видно, що Рубіжна ладна була скорше вмерти, ніж скоритися і пустити до себе драгунів.

Надходив сірий, похмурий ранок. По чорній ріллі котився туман. Низьке хмарне небо нависло над землею. Хмарами здіймалося гайвороння і зловісно кричало. Люди в хатах припишкли і чекали на знак, що його мали подати дзвоном з церкви. Все завмерло очікуючи нападу.

Раптом в повітрі пронеслось:

— Бам!.. Бам!.. Бам!..

Слобода зачорніла як мурашник і всі повернули голови на великий шлях, звідки мали їхати драгуни. Спершу нічого не було видно, тільки земля стугоніла. Потім подув тихий вітерець і почав згортати з ланів туман. Обрій повиднішав. І от в цей момент показалась голова колони. Драгуни їхали швидкою ристю, а попереду всіх полковник фон-Дітрих на золотаво-гнідому огирі. Загін, не зупиняючись, поминув млини на горбах і хотів був лавою вскочити в слободу. Раптом перед фон-Дітрихом виросла вулиця, перегороджена боронами, обаполами, возами. Фон-Дітрих круто осадив коня і озирнувся навколо. Ніде не було видно й душі. Фон-Дітрих нахмурих брови, бо не чекав такого. Як, ця сволота задумала чинити опір? Гаразд, він їм покаже!

Колона стала. Командир послав розвідку пошукати, чи немає де вільного в'їзду в слободу. Кілька драгун кинулись виконувати цей наказ, але скоро повернулись і сповістили, що всі вулиці перегороджені, в'їзду вільного нема ніде, а люди наче вимерли. Фон-Дітрих ще дужче нахмурився. Він під'їхав до самої загорожі і гучно кричав:

— Ей, хто там є живий? Виходь!.. Хутко!..

Але відповіді не було. Ніхто не відгукнувся, ніхто не виглянув, не брехали собаки, не кудкудакали навіть кури. На вулиці була мертва тиша. Тільки бамкання дзвону розлягалось над мовчазними ланами:

— Бам!.. Бам!.. Бам!..—пливало в повітрі.

І фон-Дітриху чомусь здалось, що то по ньому дзвонять.

Так-так, не чекав він такого. Але, що ховає в собі ця мертва тиша? Що криється там, за цими мовчазними хатами? Ні, треба обміркувати! І він різко гукнув:

— Панове офіцери!

До нього зараз же під'їхали начальники відділів і почалась нарада. Тимчасом драгуни мовчки й похмуро дивились на слободу. У них теж ворухнулись якісь свої неясні думки. У кожного з них десь була родина, батько, мати, брати, сестри, може й діти. Може й там отаке робиться, а інші драгуни приїхали їх «втихомирювати». Невже доведеться стріляти й битись? І тихий шелест, немов хвиля, пройшов по рядах.

Нарада скінчилась.

— Струнко!—почулась команда.—Перша чота!..

Перша чота спішилась і їй було наказано ламати пліт, щоб двором можна було об'їхати барикаду, що перегороджувала в'їзд. За десять хвилин це було зроблено.

— За мною!—і загін через чийсь двір проїхав на вулицю.

Але не проїхали вони і двіста кроків, як вулицю перегороджувала така сама, якщо не більша, барикада.

— Стій!..

Фон-Дітрих кусав од злости губи. Але зла ні на кому було зігнати, бо навколо не було нікого. Хати стояли порожні й замкнені.

— Чорт забирай!—сказав один із молодших офіцерів.—Та це ж справжнісінький бунт!.. Здається, в добре дільце ми встряли?..

— Не доставало, щоб нас взяли з двох боків,—сказав другий.—Загалом, не подобається мені оця музика!..—і він похмуро подивився навколо.

Треба було щось робити. І фон-Дітрих, подумавши хвилину, вказуючи на барикаду, наказав:

— Прибрать!..

Не встигла частина драгунів злізти з коней і приступити до роботи, як почувись постріли з рушниць і шрот з шелестом пролітав над головами.

Фон-Дітрих крутнувся на коні.

— На коней!.. Друга чота, в лаву!..

Але де там було шикуватись у лаву, коли кругом плоти. Постріли не могли зробити великої шкоди, вони тільки злегка полохали коней, але вулиця була вузька і фон-Дітрих зрозумів, що коли справи приймуть серйозний зворот, то його позиція не дуже вигідна. Тоді було видано наказа ламати плоти і кінні драгуни шастали по дворах. Ніде нікого й нічого. Справа починала набирати серйозного змісту. Лишалось одне, просуватись крок за кроком вперед, розбираючи оті всі загороди та барикади. І фон-Дітриху, який сподівався на дешеві лаври, на те, що він переможцем в'їде на слобідський майдан, скличе сход, кожного десятого виб'є різками, а з зачинщиками розправиться окремо,—тепер нічого не лишалось, як розбирати ці загороди. Але робота посувалась кволо. Була вже обідня пора, а його драгуни встигли очистити тільки дві вулиці, а до того, як на глум, йому донесли, що ззаду є спроби відновити барикади. Чорт забирай, ще цього не було! І фон-Дітрих видав наказа стріляти в таких без усякого попередження.

В хаті, яку фон-Дітрих зайняв під свій штаб, він написав донесення губернаторові. Перед кінцем він довго думав і, нарешті, твердим почерком дописав:

— З огляду на вищесказане прохаю ваше превосходительство негайно вислати батальйон піхоти, бо моїм драгунам незручно і небезпечно разом з кінсьми провадити операції!

Губернатор, одержавши телеграфом це повідомлення, зімняв папірця в руках і вилаявся:

— Цей фон-Дітрих, певне, сказився! Мало йому двох ескадронів драгунів, прохає ще батальйон піхоти!.. Дурень!..

Проте він ласкаво попросив до себе начальника залоги і, порадившись з ним, вирішив післати батальйон піхоти. Тієї ж ночі салдатів посадили в вагони і вони рушили в напрямку Рубіжної. До Рубіжної од залізниці було щось верстов із двадцять п'ять, тому батальйон, прибувши на станцію Веселу, примушений був переночувати у вагонах і вирушив далі аж ранком. Щождо фон-Дітриха, то він провів дуже тривожну ніч. Правда, він намагався розпочати вночі дальший наступ на слободу, але після того, як багато коней скалічили собі в темряві об борони ноги, він відклав цей намір. І що більше доводилось йому чекати, тим більше виростала його злість. При одній згадці про «мужву» губи йому тріпотіли, руки трусились, а гнів заливав мозок.

Друга половина ночі пройшла спокійно; тільки вартові чули, як у слободі щось шарудить, як перебігають якісь неясні тіні. Ніхто не світив огню. Страшна темрява все покривала собою. Що мав принести завтрашній день?

* * *

Комітет почав засідання у волості о десятій вечора. Після того, як Шеремет та Воронько донесли про становище, розгорілись гарячі дискусії. Головно, йшло про те, якої тактики триматись. Всім було ясно, що слобода не може битися з військом, це було безглуздя; комітет нараховував у себе коло сотні людей, що мали мисливські рушниці і кілька револьверів, що їх найшли у конторі економії. Нерівність сил була очевидна. І тому суперечки точились навколо питання—чи продовжувати й далі пасивну оборону і не давати драгунам фон-Дітриха просуватись до центру слободи, чи скоритись і покійно чекати на кару. Треба сказати, що заможніша частина не тільки була проти всякої оборони, але вона, взагалі, вважала, що й захоплення економії і цей опір війську—божевілля і намагалась внести розкол і невіру в лави селян. Мовляв, скоріться і нічого вам не буде. Заберуть ватажків, а решту пустять по домівках. Але переважна більшість була переповнена такою рішучістю, у не було стільки ненависти, що для неї смерть була краща за ганьбу і за нагаї. І тому було ухвалено оборону продовжувати.

Коли ця постанова стала відома населенню, то жінки й старі почали гстуватись до останнього часу. Одягали чисті сорочки, діставали й світили свічки, багато прощалися між собою як перед смертю. Але ні скарг, ні обурення проти комітету не було. Хіба не все одно? Життя—одна мука!

На ранок фон-Дітрих через одного з прикажчиків економії, що прийшов до штабу і запропонував свої послуги, передав комітетові:

— Негайно всім, хто покинув хати, повернутись назад... Негайно розібрати всі барикади, що ними перегороджено вулиці, і засипати рови. Негайно здати всю вогнепальну і холодну зброю... Після чого з винними у закаті буде поступлено по закону!..

Комітет на цей наказ не відповів нічого.

Опівдні другого дня фон-Дітриху стало відомо, що піхота йде за п'ять верстов од Рубіжної. Командир батальйону прибув вперед на нараду з фон-

Дітрихом. За якусь годину плян «бою» був складений. Батальйону дали дві години перепочити: наступ на слободу вирішено було розпочати, як тільки почне сутеніти.

* * *

Чутка про те, що рубіжчани б'ються з військом, облетіла блискавкою всю околицю. Усюди скликались величезні сходи, де обмірковувалась ця справа. Делегати Рубіжчанського комітету ставили питання про допомогу, щоб сусідні села теж ішли на своїх панів. Макар поставив питання про допомогу рубіжчанам у себе.

— Але чим же ми допоможемо?—розвів руками Сокіл.—У нас нема нічого!

— Рубіжна зробила нерозумно!—додав од себе лікар Бровко.—Це вже не революція! Раз у нас є конституція, селянам треба домагатись землі конституційним порядком. А виступи, подібні до рубіжчанського, тільки збільшать лютість уряду і реакцію. Самовільні захвати економії земельної справи не вирішать!.. Да, не вирішать!.. Ці виступи налякають тільки помірковані елементи і відштовхнуть їх од революції. Що ми можемо зробити, так це винести резолюцію співчуття рубіжчанам!..

— Та там же люди гинуть!... — закричав Макар.—Може в той час, як ми балакаємо тут, там уже безневинних людей розстрілюють!..

— Нічого не зробиш!..—розвів руками Бровко.—Оголошую засідання закритим!..

Макар вийшов з квартири Бровка сам не свій. В голові у нього крутився рій думок. В душі клекотіло, але він почував себе безсилим. Так, рубіжчани відважились на одчайдушний крок, але в їхньому стані інакше не можна було робити.

— Макаре!

Макар озирнувся і побачив Андрія.

— Макаре, я йду!..

— Куди?

— Сам знаєш куди. До Рубіжної!..

Макар зупинився.

— От правильне рішення!—подумав він.—Що, якби таких, як Андрій, в кожному селі по півсотні хлопців найшлося! Тоді б іще надвоє було, хто кого переможе!

І він потряс у темряві кулаком.

— А тебе не спіймають дорогою?—спитав Макар.

— Я в Рубіжній жив, так що знаю там кожну хату. Пройду непомітно!

Макар стояв і хитався. В душі у нього знялась страшна борня. Як бути?

— Ти лишаєшся?—сказав Андрій.

Макар засміявся ніяково.

— Так-так, він лишається. Лікар Бровко правду говорить, коли каже, що цей виступ засуджений на невдачу.—Він потер чоло і знову засміявся.—Ти ж знаєш, у мене жінка, діти!

— Розумію. Ну, а я пішов. Прощай!

Андрій стиснув йому руку і зник у темряві. Макар лишився сам посеред вулиці і, постоявши трохи, тихими кроками пішов додому. Але, пройшовши кроків двіста, зупинився. Щось важке гнітило йому душу.

— От Андрій пішов, а я ні!.. Чому ж він пішов, а я не можу?.. Боягуз?.. Нікчема?.. Андрій може, а я не можу!.. Жінка, діти!.. Але у тих теж є діти й жінки!.. А вони ж можуть!.. Проти салдатів виступили!.. Цілою слободою пішли, цілим народом!.. Вони, значить, можуть!.. А чому ж ти не можеш?.. Значить, боягуз!.. Нікчема!..

— Андрію—раптом загукав він.—Андрію!

Ніхто нічого не відповів. Тоді Макар повернув у вулицю, кудю пішов Андрій, і швидко побіг. Він то біг, то швидко йшов, аж поки не почув спереду чіхось кроків. По ході пізнав Андрія.

— Андрію!—стиха покликав Макар.

Постать зупинилась і заждала Макара. Коли вони порівнялись, то Андрій стиснув міцно Макарові руку і вони мовчки швидко пішли шляхом.

* * *

Фон-Дітрих розпочав наступ на Рубіжну як тільки звечоріло. Піхота, розсипавшись густими лавами, почала півколом обходити слободу в той час, як драгуни зайняли всі виходи, щоб не дати нікому втікати. В слободі, як тільки було помічено наступ, в усіх трьох слобідських церквах задзвонили на сполох. Зловісне подзвіння колихалось повітрям і переповнювало все тривогою. Почулись перші постріли. З темряви на салдатів летіло каміння, груддя, кілля, їх перечіпали дрючками, вони провалювались в ровах та ямах. Вулиці були перегорожені, і ті загорожі доводилось розбирати. Зарівіла худоба, заскавучали й загавкали собаки, розлігся плач дівчорі, почулись зойки й крики людей.

Салдати йшли неохоче. До того ж темрява їх нервувала, і їхні лави починали губити лад, а командири не могли як слід керувати; наступ загрожував розбитись на низку сутичок з безборонним населенням, а весь батальйон мав розбрестись по слободі. А завдання було зігнати всеньке населення до волости. І тому один із ротних командирів, щоб освітити собі шлях, наказав:

— Пали хату!..

Через десять хвилин солом'яна стріха палала в безвітряній ночі як свічка. За нею загорілась друга, третя, четверта, спершу на одному кутку, потім на другому, далі на третьому. Офіцер, що видав цього наказу, і сам не знав, що він забезпечив собі перемогу. Селяни, побачивши, що горить їхнє добро, почали вискакувати із своїх схованок, льохів і кожен кинувся до своєї хати, щоб рятувати. Але тут вони натикались на салдатів, що, погрожуючи їм багнетами, гнали назад. В цей час, ніби у відповідь на пожежу в селі, запалала економія. Спершу валував густий чорний дим, потім звився аж під хмари вихор вогню й освітив на кілька десятків верстов околиці.

І всі знали, що то горить Рубіжна.

Але саме жахливе настало тоді, коли драгуни фон-Дітриха увірвались до слободи. П'яні, гасаючи вулицями серед вогню, що вирував червоними вихорами, під бамкання церковних дзвонів, під крики й зойки людей, рев худоби, тріск стін і хат, що валились, драгуни сказано били, рубали, топтали всіх, хто тільки траплявся їм на шляху. Вулицю за вулицею вони об'їздили скаженим алюром, де піхота вже встигла розібрати загорожі й барикади, і ганяли людей, як отари овець, врізуючись у саму гущавину. А спереду на своєму золотаво-гнідому огирі—його світлість, барон фон-Дітрих.

Люди тікали з жінками й маленькими дітьми просто полем до сусідніх сіл. А слідом лунали постріли. І тоді хтонебудь з втікачів раптом зупинявся і тихо лягав на чорну панську ріллю, на ту ріллю, яку колись одняв у дідів їхніх цар і за яку тепер правнуки кладуть свої голови.

Здавалось, воскресли тіні минулого. Здавалось, повернулися часи татарських погромів, коли отак само палили міста й села, так само в темряві розносились крики й зойки людей, так само тікали степами люди, шукаючи собі десь захисту. І так само кров капала з їхніх ран на землю.

Коло салдат все більше й більше звужувалось, зганяючи людей до волости, що стояла на горбі серед слободи. Юрма мовчазна, похмура, перехрещена загравами вогню, що не вгавав, завмерло стояла. Старі й малі, чоловіки й жінки, а на ганку весь комітет на чолі з Петром Шереметом і вчителем Вороньком. Вони були бліді, в болоті по саму ший і хоч намагались тримати себе в руках, але мимоволі тримтіли. На майдан вискочив фон-Дітрих з своїми драгунами і галопом поскакав на юрму. Вона інстинктивно подалась назад і з багатьох уст вирвався крик жаху. Дехто закрив обличчя руками. Потім настала жахлива мовчанка.

Фон-Дітрих під'їхав до самих перших рядів і хвилину дивився на цих мовчазних людей, що тепер були в його руках. В їхніх очах він читав жах, ненависть і рішучість.

Фон-Дітрих посміхнувся. Нарешті, він може помститись над цими упокореними людьми.

Він скочив з коня і, міцно затиснувши в руці нагая, пішов на натовп; очі йому хижо блиснули, зуби вишкірились, він люто розмахнувся і почав бити праворуч і ліворуч, не розбираючи, хто перед ним і куди він б'є.

— Дорогу, сволота!..—аж рипів він зубами.—Дорогу!..

Удари сипались як град, і йому давали дорогу; він ніс з собою жах: цей здоровий випещений чоловік, покуштувавши крові, готовий був рвати на шматки тих, що стояли навколо нього.

Так він пройшов до самого ганку в супроводі ескорта драгунів і зупинився на кілька кроків од нього. Він зустрівся з поглядом Петра Шеремета і прочитав у ньому таку жагучу ненависть, що мимоволі зробив крок назад. Потім, ніби опам'ятавшись і соромлячись отієї своєї слабости, поборюючи страх перед чимсь невідомим, страшнішим, ніж то він думав, він зігнувся і кинувся вперед.

— Комітет?—спитав він коротко, хижо, хрипко, ніби йому щось здушувало горло.

— Комітет!..

— На коліна, сукини сини, вашу матір!—і замахнувся нагаєм.

Ніхто й не ворухнувся.

Тут він знову зустрівся з поглядом Шеремета і кинувся до нього.

— На коліна, мерзотник, бунтівник, сволота, матір!..

— Не стану!.. Стріляй!.. Стріляй, кат, кровопивця, падлюка, гад, жандар!.. Стріляй!..

Фон-Дітріх відступив два кроки назад.

— Скоро, брат, захотів!.. Ні, я ще з тебе жили витягну, а тоді в землю положу. І не розстріляю, а повісю, як собаку!..

— Од собаки чую!..

— Мовчать!..—сам не свій закричав його світлість барон.—Мовчать, сукин син, барбос!.. Замовчи!..

— Сам ти барбос!..

— Взяти його!..—наказав барон, вказуючи на Шеремета.—І цього!—і він показав на Воронька.—Тримати окремо!.. Решту комітетчиків заперти в одну із комор!.. Народ не одпускати, тримати тут під арештом до окремого розпорядження!.. І, подзвонюючи острогами, він пройшов у волость.

Там сів на стілець і гукнув:

— Ротмістр Сабуров!..

Ад'ютант виріс перед ним.

— Сідайте і пишіть наказа про призначення військово-польового суду.

Ротмістр Сабуров присів біля столу і при тримтливому світлі згарка розіклав свою походну канцелярію. Але він наважився сказати баронові:

— Ваша світлість, здається, у нас немає уповноважень...

— Мовчать!—закричав фон-Дітріх і затупотів ногами.—Звідкіля ви знаєте про мої уповноваження, що беретесь робити мені зауваження! Не ваша справа давати мені поради! Пишіть: «голова суду—ротмістр Швецов, члени—командир 7-ої чоти капітан Телегов і поручник 5-ої роти Петухов. Секретар суда—ви! Через годину суд має розпочати засідання. Судити цих двох комітетчиків! На ранок вирок мусить бути виконано».

Ад'ютант швидко написав і дав на підпис. Фон-Дітріх підписав, сів на коня і поїхав до попа, де була йому одведена квартира.

* * *

Суд зібрався у призначену годину. Зробивши потрібні формальності, голова наказав ввести обох підсудних. Шеремета і Воронька ввели під посиленою охороною і поставили перед столом.

Почався допит. Голова суду питає:

— Ім'я?

— Петро Іванович Шеремет.

— Чим займаєшся?

— Робітник.

— Якої партії?

— Соціал-демократ.

— Визнаєш себе винним?

— В чому?

— В тому, що підбурив селян захопити економію, збунтував слободу, стріляв у військо і не захотів виконувати розпоряджень ні цивільної, ні військової влади!..

— Так, це було! Але винним себе не визнаю, бо вважаю, що зробив правильно, боровся за народне діло і за народ, як не визнаю і вашого суду!..

— Ім'я?—звернувся голова суду до Воронька.

— Олександр Панасович Воронько.

— Професія?

— Учитель.

— Хто такий?

— Соціяліст-інтернаціоналіст.

— Визнаєш себе винним?

— Ні.

— Хто вам помагав, хто був зачинщиком бунту?

— Це—не бунт. Селяни тільки хотіли здійснити своє законне право на землю, що було порушено!

— Я питаю, хто вам допомагав?

— Ніхто.

— Чому ти, учитель, пристав до цієї банди?

— Я боровся за народню справу!

— Значить вважаєш, що робив правильно?

— Так, правильно!..

Судді нахилились один до одного і хвилину радились.

— Вивести підсудних!—наказав голова суду.

Шеремета і Воронька вивели. Лишившись самі, офіцери запалили цигарки.

— А вчителішка, видно, сволота!—сказав поручник Петухов.

— А чи звернули ви свою увагу, панове, на цього соціал-демократа? Він так дивився на нас, ніби хотів кинутись і горло перервати! Вовчий погляд. Аж мороз поза шкурою у мене пішов, як я зустрівся з тим поглядом!—широ признався капітан Телегов.

— Давайте кінчати, панове!—запропонував ротмістр Швецов.—Я три ночі не спав і досточорта стомився. Очі злипаються, так спати хочу!..

— Хе-хе-хе, ротмістре!—засміявся капітан.—А я так би оце ще з молодичкою якийсь час побалувався! Хе-хе-хе!..

— Так як, панове?—перебив капітана голова суду.—Справа ніби ясна. Ці обидва мерзотники нічого не заслуговують, як тільки шибениці! Чи ж не так, панове?

— Я б стояв за те, щоб піф-паф —і готово!—сказав веселий капітан.

— Я з вами згодний!—кивнув у його бік ротмістр.—Але барон хотів би влаштувати для населення веселий парад і, так би мовити, нагнати страху, щоб до десятого покоління пам'ятали!..

— Значить?..—спитав капітан.

— Прилюдна кара на горло!—відповів ротмістр.—Заперечень нема?—
Нема. Прекрасно. Ухвала суду одноголосна. Заждім ще трохи, поки наш секретар заготовить вирок. Тоді всі формальності буде виконано і ми вільні!

Палили цигарки. Перо ротмістра Сабурова швидко бігало по папері. Тримтливо горів згарок на столі. На дворі догоряли хати та клуні і червоний відблиск лягав на обличчя присутніх, од чого вони здавалися мідяними. Мовчали.

— А діло було гаряче!—нараз перервав мовчанку поручник Петухов.

— Да, нічого собі!

— А як ви думаєте, панове,—запитав капітан,—за придушення непорядків будуть нас представляти до нагород?

— Обов'язково!—переконально відповів ротмістр Швецов.—Крім того, од графа нагорода буде сама собою!

— Ви думаєте?

— Я певен. А що ж ви думаєте, я дарма оце тут тріпався! Будьте покійні, наш барон таку реляцію напише, що всі будуть задоволені!..

— Дай боже! Дай боже!—швидко говорив капітан і потер руки.—
Барон, здається, чудесна людина!..

— Прекрасна людина й чудовий начальник!..

— Вирок готовий!—сказав ротмістр Сабуров.

Голова суду швидко пробіг його очима. Там стояло:

По указу его императорского величества и на основании временных правил о мерах чрезвычайной охраны и спокойствия в стране, а также на основании (таких то и таких то) статей о военно-полевом судопроизводстве, заслушав сего 5-го ноября 1905 года дело о подсудимых Петре Иванове Шеремете (рабочий) и Александре Афанасьеве Воронько (учитель) по обвинению в подстрекательстве к бунту, грабежам и сопротивлению военным и гражданским властям, что выразилось в том, что.

постановили подвергнуть обоих публичной казни через повешение.

Приговор вступает в силу немедленно после его утверждения.

Голова суду твердою рукою підписав вирока і подав членам суду зі словами:

— Прошу, панове!..

Підписаного вирока ад'ютант забрав і побіг до фон-Дітриха.

— Готово?

— Так точно, готово!

— Чудесно!..—і він, не присідаючи, затвердив вирока.

Повертаючи його назад, він говорив:

— Розпорядіться, ротмістре, щоб на ранок все було готове для карі. Народ весь зігнати!.. Хай дивляться, сукини сини!.. Да, ще одне!.. Скажіть там, щоб наготовили побільше різок!.. Після вистави ми їм улаштуємо ще гарну лазню!..

— Все?

— Все.

— Надобраніч, ваша світлість!

— Надобраніч, ротмістре!

Барон позіхнув і покликав ординарця, щоб той допоміг йому роздягтись. Через хвилину він спав як убитий.

* * *

Макар і Андрій швидко йшли шляхом, не розмовляючи.

Коли вони були вже недалеко од Рубіжної, раптом всеньке поле освітілось од пожежі. Стало видно, як удень.

— Дивись!—сказав Макар.

Вони прилягли край дороги і дивились, як чорний дим стовпами здіймався догори, а в ньому звивались червоні язички полум'я.

— Палять?

— Атож!

Вони бачили як на вогняному тлі метушились чорні постаті людей, ставали задки коні, до них долітали притишені крики, поодинокі постріли, вигуки на гвалт, бамкання дзвонів, ревище пожежі. Потім поле зарясніло втікачами; бігли чоловіки, жінки, діти, простоволосі, босі, нічого не бачучи перед собою.

Над головами Макара й Андрія пролетіло з жалібним співом кілька куль.

— Пізно!..

— І нема ні звідки підмоги!..

Обидва мовчали і дивились на море вогню, що розстигалось перед ними і заливало всю слободу. Здавалось—горіла сама земля і саме небо.

На них наскочив якийсь чоловік і, побачивши невідомих людей, кинувся в бік.

— Стій, стій!—крикнув до нього Макар.—Не бійся, це свої!

Чоловік зупинився, а в очах, повних сліз, застиг жах. Сорочка у нього на плечах була розсічена нагаєм і видно було синю смугу через усю спину.

— Тікайте, тікайте!—зашепотів він, озираючись навколо.—Вони зараз будуть тут!

— Хто?

— Салдати!.. Ой, що робиться!.. Всіх б'ють, вбивають, топчуть!.. Страшний суд настав!..

І з цими словами він покинув їх і побіг далі полем.

Макар і Андрій постояли ще трохи і тихо пішли назад.

* * *

На ранок весь величезний майдан захряс народом, що його зігнали з усієї слободи. Висока шибениця стояла проти волости, на яку дивились тисячі очей. Багато плакало безгучними сльозами.

О десятій годині на ганку з'явився фон-Дітрих і махнув рукою. Тоді з волости вивели весь комітет і поставили його перед шибеницею. Після вивели Шеремета і Воронька під посиленою охороною. Вони були бліді, але

спокійні. Фон-Дітрих виголосив коротку промову і, вказуючи на шибеницю, сказав:

— Так буде кожному, хто тільки посміє ще бунтувати!..

Обох засуджених підвели до стовпів. Піп підійшов до них з хрестом, але вони його не прийняли. Сходячи на ослін, Шеремет гукнув:

— Прощайте, браття!.. Прощайте, товариші!.. Вмираємо за діло на-родне!..

Йому не дали кінчити. Драгун вибив з-під його ніг ослона і його тіло закрутилось на шворці й заплигало то збираючись у клубок, то знову вирівнюючись.

— Слідуючий!..

Воронько твердо став під петлюю. Він повернув голову і хотів щось сказати, але ослін далеко одскочив, петля здушила шию і він почав довго й дрібно крутитись.

Народ мовчав, скований жахом.

* * *

Чутка про страшну й криваву розправу в Рубіжній потрясла всіх. В Очеретній з цього приводу зібрався величезний сход, на якому доповідав Макар, як карний загін, під командою барона фон-Дітриха, за те, що селяни посміли захопити панську землю, покарав їх, не пощадивши ні старого, ні малого.

— Смерть тиранам!.. Смерть катам!..—кричав Макар.

В цей момент весь сход завмер: повною ристю до волости наближались драгуни на чолі з фон-Дітрихом. Підскочивши до помосту, що правив за трибуну, він, вказуючи на Макара, кинув кільком вершникам:

— Стягти його! І всипати з опалу двадцять п'ять!.. А далі подумаємо, що з ним робити.

* * *

Переможцем повертався фон-Дітрих до міста після трьохтижневої карної експедиції по селах. За цей час він повісив і розстріляв не мало людей, спалив кілька сел і вибив різками більш як тисячу селян.

Але сумління його не мучило. Він прекрасно виконав покладене на нього завдання. Тепер, де він побував, не скоро забажають бунтувати. І він посміхався сам до себе, передбачаючи, яку нагороду за це йому дадуть. Йому ввижались уже генеральські еполети.

На вокзалі, висівши з вагона, він спроквола пішов пероном, тихо подзвонюючи острогами. Раптом із-за виступу стіни вийшла молода дівчина. Вона швидко пішла йому назустріч. Блакитні очі їй палали, а руки були засунуті у муфту.

В тому погляді його світлість барон фон-Дітрих прочитав свій смертний вирок. Його охопив жалюгідний страх. Все тіло вкрилось холодним потом. І хоробрий барон швидко повернувся і кинувся незграбно тікати вздовж перону назад. Слідом почулись два не дуже голосні постріли.

Барон фон-Дітрих поточився і впав на асфальт...

СИДІР ХОДОРОВСЬКИЙ

СЬОГОДНІ

(Щорічні нотатки—уривки з щоденника)

1923 рік

Велике зворушення.

Про нас написали в центральній газеті. Про нас—це про молодь, про комсомольців.

Нас «криють» за розбишацтво у всіх галузях побуту.

Були міські збори активу. Промовляли, обговорювали. Утворюємо ЛПНП. Це—Ліга Піонерів Нового Побуту.

Її засади й принципи?

Поперше—акуратність щодо часу. В цьому пункті ми збігаємось із ідеями ЛВ—«Лігі Времени»—дитини П. М. Керженцева.

Голова нашої ЛПНП—секретар окружному Моня—увиходить до президії ЛВ.

Другий принцип нашої ліги—боротьба за те, щоб не палили.

Потрете, боротьба з пияцтвом; почетверте—з лайкою; п'яте—за товариське ставлення до дівчат.

Починаємо нібито добре, а як воно буде далі—побачимо. Приймаємо до Ліги й тих, що «грішать», але бажають виправитись. Багато промовляв на зборах, гудів Михайло Пугачев—вантажник. Михайло в нашій організації трішки дивний. В тім це не завадило йому піти одному з небагатьох на польський фронт, про який він дуже любить і дуже часто згадує.

Михайло любить промовляти із патосом. Коли він вітає хлопців, що йдуть до армії, він починає: «Дорогі орли, комсомольці!».

Але бойовий Михайло грішить за всіма пунктами статуту нашої Ліги:

— лається, палить, п'є, ставиться до дівчат негативно... щодо часу—він не відзначив себе.

Проте він хоче бути у Лізі. Його прийняли. У клубі в «кімнаті активу» влаштували «куток Ліги». Щотижня, у неділю збори, доповіді.

По черзі кожен член ЛПНП складає звіта: як він розподіляє і витрачає свій час.

Таке саме товариство організували в Одесі.

Губком видав спеціальні «книжки членів...» «Лігу» перейменували на «Колектив боротьби за новий побут»—КБЗНП.

Трапляються курйози.

Осередок робфаку (у нашому місті — єдиний робфак індустріального технікуму) ухвалив колективно вступити до Ліги.

Представники Ліги заперечували:

— Адже це — не «Геть неписьменність», або «Друзі Дітей», або «МОДР» — в КБЗНП кожен член мусить добровільно і цілком свідомо вступати, а не гуртом...

Але — даремно... Робфаківці своє ухвалили.

Проте це цікавий справжній анекдот, до того ж і недотепний. У кімнаті, в гуртожитку, у класах вони не лаються, а спеціально увечері виходять лаятися надвір.

В них «кругова порука» не зраджувати один одного — по згоді лаються. Додають: лише викажи, сволото, я тоді нагадаю їм, як ти вчора...

Але — які вони піонери? Здається — така більшість. Лише Моя — секретар окружкому — це якась дивна істота: всіх принципів він додержується всіх.

Справді — істота якась «лучезарна». До речі й прізвище його вдале, влучне — Лучезарський.

1924 РІК

... Сьогодні, коли вичерпали «порядок денний», секретар осередку в «поточних справах» прочитав повідомлення:

«Завтра о 7-й вечора в клубі скликаються закриті збори дівчат-комсомолок».

Це повідомлення було загадковим для всіх — і хлопців і дівчат. Закриті збори дівчат?

Розбіглися «страсті — мордасті» — всім цікаво.

В день зборів таємної «дівчачої фракції», хлопці, найзапекліші «клубмени» завчасно лаштувалися поза лаштунками клубної сцени, щоб бути за свідків надзвичайних подій.

Події справді були знаменні. Темою, звісно, були: стать і побут.

За привод правив випадок із шіснадцятилітньою комсомолкою (я навіть не знаю її прізвища). Вона — вагітна. Вона мала кількох фактичних чоловіків, жодного юридичного.

Один з них, певно — перший, найбільше завбачливий, порадив їй, щоб вона не завагітніла — «жити» з кількома.

Вона — шіснадцятилітня, справжня дитина ще, йняла йому віри. Але — не допомогло...

Проте ця пригода була лише як привод.

На зборах одна дівчина розповідала:

— Підходить до мене хлопець... Гарний хлопець, завзятий активіст окружного масштабу, на фронті був... Підходить та й каже:

— Я хочу тебе сьогодні кохати...

— Ну, а взавтра? — питаю.

— Одразу видно, що ти швачка — колоти вмієш.

Дедалі дівчата розійшлися, почали розповідати. Називали ймення, підвища відомих хлопців, кращих активістів, окружну «головку».

Але як вони почали називати окружні ймення — до залі «закритих зборів дівчат» почали увиходити «окружні постаті».

Звичайно, коли до залі увиходить невдаха-герой «кохання на сьогодні», об'єкт його уваги не буде спокійно розповідати. До цього наша демократія не дійшла.

Досить про ці збори—кину про них.

Вони являють, малюють один табір комсомолок. Комсомолок, які зберегли поруч із рисами, що стали вже анахронізмом, бойову загартованість перших років революції, фронту і ЧК.

Але сьогодні вже є інший табір (тобто фланг)—так звані комсомолки (так само й комсомольці) «образца 1924 года»...

У цьому таборі цими днями йшла жвава дискусія:

— Чи можна комсомольцеві одружитися із позапартійною?

— Звичайно, ні,—відповідає комсомолка з осередку тютюнової фабрики,—хіба мало безробітних комсомолок?..

Ось вона—«проблема»!..

Так, це важлива, вельми важлива проблема про них.

Ця проблема остаточно губить свої лапки та ще й загострюється в дівчат позапартійних.

Такого гатунку дівчина, хто б вона не була,—для неї після деякого ступня її життя «світ збігається клином»—всі її мрії, надії—жених...

Є навіть вироблений стандарт—«ідеал-жених»: гарно заробляє, добре забезпечений, бажано, комсо-партійний.

Ми звемо таких «чудачок» міщанками. На жаль чимало серед них наших комсомолок, навіть серед комсомолок робітниць.

Іноді їм доводиться жорстоко розчаровуватися.

Нещодавно я дізнався, що Павка-електромонтер—комсомолец-партієць—одружився.

Дружина його якраз кращий тип другого гатунку—комсомолка.

Днями зустрів Павла:

— Одружився?

— Та я вже хочу розлучатись...

— Як так? нащо ж ти одружився?

— Та... з переляку *).

Проте, не розлучився. Місяців із 8 прожив іще з дружиною. Якось ми знову зустрілися.

— Шукаю кімнату, з дружиною розлучаюся.

Дружина вагітна—він розлучається.

Він роздумує: аліменти треба платити з основної платні, а з приробітку ні. Коли треба буде—піду за чорнороба, кину кваліфікацію, а багато платити не буду... Сволота—не могла скинути...

Така «філософія шлюбу», у деяких хлопців.

*) Специфічний вираз наших monterів, все одно як сказати—„з кондачка“.

1926-27-28 р.р.

...Переклик подій.

Знову таки про тую самую, як от кажуть, «проблему»...

Здається про неї завжди можна буде казати: «наша сила невмируща»... тобто про актуальність її.

Але зараз я про те, як відбивається ця проблема у кривому дзеркалі, в карикатурі.

Мілочка—пишмашиністка окрвиконкому.

Познайомилась вона з Володею—секретарем комсомольського окркому. Вона потай мріє про Володю:—він так мені руку тиснув... що ж, він добре забезпечений, комуніст... Тільки кажуть, що він із жінками...

Коли Мілочка проходила залю, велику колонну залю ОВК,—там фотографувався пленум окружкому комсомолу. Мілочка хвилюється, зі зворушенням вона розповідає:

— Коли я проходила залю, всі комсомольці оточили його:—Володю, Володю, диви—ось вона йде.

Тепер Мілочка довгими ночами мріє про «окржениха».

Навіть огидно про це. Досить.

В нас тепер актуальніші справи й проблеми є. Зокрема про культуру.

Багато розмовляють, промовляють, розповідають та пишуть про культуру.—Культурна революція.

Одне питання, що його безперечно треба поставити на порядок денний культурної революції в нашій організації—це питання про «покупки».

«Покупка» це зовсім не є щось торговельне, кооперативне. Ні. «Купити» хлопця—це значить «роздраконити» його, з себе вивести, призвести до «білого каленія».

Іноді це звется—«взяти на подначку», але в нас—«купають». Може це особливий «місцевий фольклор».

Мені розповіли, як «купили» новака у школі ФЗУ заводу ім. Марті. Новак-учень поламав терпуга.

Пригода—дрібна. В таких випадках треба здати поламаного струмента до комори й одержати нового. Але новака вирішили «купити».

— Ач—терпуга зламав—адже тепер усю зарплатню вирахують—треба полагодити.

— Що ж робити?—зблід невдаха новак.

— Біжи до столярні—хай карюком заклеють.

У столярні хлопці зустріли його прохання реготом. Він повертається до шкільної майстерні. Його зустрічають серйозно.

— Що? Не хочуть там полагодити? Ну, то сволота там. Біжи на заклепки візьми.

Знову божевільним реготом зустріли хлопця, що прибіг з половинками терпуга по заклепку.

Знову він повертається, і знову його надсилають.

— Біжи у зварочну, там хлопці гарні—зварять.

Лише коли втрутився в цю справу дорослий робітник, який випадково побачив це—знущання припинилось.

Оце і є покупка.

Другий показовий типовий приклад ставить осередок друкарні ім. Леніна. На МЮДівському вечорі виступив один хлопець і щось співав. Другого дня хлопці вирішили його «купити».

Його зустріли:

— Ти знаєш, Яша про тебе рецензію написав і назвав тебе «шмерлом».

Це неприємно вчорашньому співакові. Він біжить до Яші—просить, хвилюється. Він не хоче, щоб його звали «шмерлом».

Але «рецензія» буцімто в редакції «Красный Николаев».

Він просить «автора» виправити, той знижує плечима—біжи, мовляв, до редакції—може вони...

Хлопець біжить до секретаря осередку за підтримкою. Той дає посвідку для редакції, що «він дійсно не є...»

Потім виявилось, що це—«покупка».

Цього літа «купили» всю міську організацію комсомолу на чолі з окружком...

Приїхав із Москви старий миколаєвський комсомолец. Він працює тепер у редакції газети «Комсомольская Правда».

Із групою хлопців, що знаються на літературі, він розповсюдив чутку, ніби то приїхав Й. Уткін.

— Приїхав Йосиф Уткін—кращий лірик комсомолу.

— Приїхав Йосиф Уткін—велетень комсомольської поезії.

Уткіна розшукують. Де Уткін?

Міщанські дівчата завбачливо відшуковують шляхи для знайомства. Але Уткіна немає.

На великих комсомольських зборах його обрали до президії. Чемно і ласкаво запрошують:—тов. Уткін, до президії... Але Уткіна немає.

Це—«покупка».

Довести людину до «білого розпачу», іноді до сліз, до одчаю, побачити зблідле занепокоєне обличчя—ось ідея «покупки».

Звідки це? Хто виховав цю «культуру» у комсомолі?—Це культура вулиці.

Довгими вечорами, утрамбовуючи так званий «міщанський проспект»—радянську вулицю, люди народжують нові й нові ідеї «покупок».

Про них розповідають із захопленням, захоплюючись від задоволення й радости.

— Ох, його ж купили!..

Хто вони—учасники, організатори, виконавці?—Всі.

Всі верстви незалежно від «стати, віку й кольору волосся»... ступня політшколи та рівня громадського розвитку.

На це спрямовується ініціатива та енергія. Є особливі фахівці. Є улюблені жертви «покупок».

Коли до них звертаються з якимось запитанням, пропозицією — вони ставляться недовіркою:

— Це — «покупка»?

В Миколаєві немає комсомольського клубу. Клуб був колись. Про нього згадують тепер старі комсомольці «в порядку Істмола».

Миколаєвські комсомольці дожили «такої ганьби», що клуб у них одібрали та віддали піонерам.

Як це трапилося? Пригадую: колись виходив журнал «Комар» — комсомольський гумористичний журнал. Надрукована була там така об'ява:

«За 5 крб. продається піяніно, що простояло 3 місяці в комсомольському клубі».

Це може схарактеризувати всю роботу й історію комсомольського клубу в Миколаєві.

Офіційні представники комсомольської громадськості скажуть:

— Усю роботу АПЕ — політосвітню, культосвітню зосереджено на місцях.

Під цим розуміють осередки, червоні кутки, секції молоді в робітничих клубах. Але — це більше витяг з протоколу, цитата із звіту, казенна відписка, ніж правда.

Комсомольська маса, рядові комсомольці, «низовий масовик», — вони знайшли чим замінити клуб:

«Вулиця, вулиця, вулиця весела...» — слова відомої пісні.

В кожному місті є така вулиця. В Миколаєві — це Радянська (колишня Соборна) вулиця. Вона закінчується бульваром. По вулиці ходять — на бульварі сидять.

— Троє вас — троє нас — ідіть до нас!

Це жарт, дотеп, каламбур і ділова пропозиція разом, але не образа.

«Знайомляться». На Радянську виходять знайомитись. На Радянській замало «юнгштурмівок», але це зрозуміло: — який вже останній дурень одягне, ідучи на Радянську, форменку, щоб портупеєю «розбивати серця».

Проте, комсомольці ніяк не відрізняються на Радянській від решти молоді. Вони так само «знайомляться», так само забалакують... цей «ринок кохання», «біржа знайомства» мають куди кращу клієнтуру проти «світлої пам'яті» комсомольського клубу та робітничих клубів.

Хто сюди ходить? Усі: чорнороби з заводу, студенти, молоді інженери, службовці. Діти — починаючи від 13—15 років. Ця вулиця — колонія міщанства, обивательщини, хуліганства, розкладу, розбишацтва та розпусти.

На останній окружній конференції ЛКСМУ хлопці порушили питання про неодмінну потребу утворення комсомольського клубу, або клубу робітничої молоді. Конференція це ухвалила.

Проте окружком (що це — ілюстрація до нових форм роботи?) одразу ж на першому пленумі відмовився обговорити цю постанову, пославшись на «п'ятирічку клубного будівництва»...

Отже, ми клубу не маємо і хто його зна, коли й матимемо...

Ф. ГОЛУБ

ЛКСМУ В КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНОМУ БУДІВНИЦТВІ

(Закінчення *)

Минулий V пленум ЦК ЛКСМУ спеціально слухав доповіді трьох округ по питанню, як у них здійснюються постанови вищих органів спілки про участь комсомолу і молоді в культурному будівництві.

Зміст відчиту округ показав певну вбогість наслідків роботи. Жодна організація достатніми успіхами похвалитись не може. Явище це надто небезпечне, бо мова йшла якраз про виробничі організації, значить, саме ті, що повинні давати провід—здійснювати пролетарське керівництво роботою з українізації. Адже ж це на VII з'їзді цілком слушно було вказано на центральне місце й ролю в питаннях культурно-національного будівництва пролетарських робітничих організацій. Висновок, що його правильно зробив пленум, користуючись фактичним матеріалом з роботи цих округ, далеко не позитивний. Довелось відзначити «слабий темп українізації та частково формальне ставлення до неї». Що й казати, висновок не дуже добрий, та зате він відповідає суворій дійсності. Низка фактів з роботи промислових організацій комсомолу безперечно стверджує правильність визначення пленуму. Прикладів же протилежної характеристики остільки замало, що не може бути мови про якусь штучну перевагу.

Слабий темп українізації насамперед іде по лінії несерйозного ставлення до цього з боку частини комсомольського активу. А саме ж на актив доводиться спиратися в переведенні всіх заходів по українізації. Цілком зрозумілим є той факт, що основні кадри—керуючі кадри в комсомолі мають, або певніше повинні мати за свій обов'язок сумлінно й настирливо здійснювати завдання партії і спілки в культурному процесі. Але у нас є ще такі місця на Україні, де в комсомольських організаціях не знають, що таке українці. Один з наших товаришів, що йому було доручено спеціальну роботу в Луганському, розповідає, як у розмові групи комсомольців шахти—5—9 на запитання, скільки у вас в осередкові українців, дістав відповідь від членів бюро осередку, що в них українців всього п'ять.—Якою ж мовою ви вдома розмовляєте?—Якою? Хохлацькою,—відповідає.—А скільки ж у вас хахлів?—У нас усі хахли.—І продовжує свою думку: Так то ж хахли, а не українці... Коли товариші з осередку почули, що «хахли» ті ж самі українці, вони зустріли це великим здивуванням. Невже, мовляв, це так? Секретар залізничного цехосередку заводу «ОР» прямо

*) Див. „Молодіяк“ № 5, 1929 р.

заявив, що «в нас в осередку жодного українця немає, все тобі хахли... Причини цих явищ пояснювати не треба. Вони майже загальновідомі.

В зростанні ЛКСМУ, в вербуванні нових кадрів комсомольців з робітничої молоді відповідне місце національному питанню обов'язково повинно бути відведено.

Поступово лави комсомолу все більше та більше охоплюють з робітничого й наймитського прошарування українську молодь. Таким чином, у комсомолі створюється певна можливість, базуючись на відповідно поставленій роботі, зрощувати й оформляти молоді українські кадри.

За національним складом українців, до загальної кількості членів спілки, на 1-І-24 р.—50,9 відсот., а на 1-Х-28 р.—66,1 відсот.

У висуванні українського активу на активну спілкову роботу це має також своє відображення. В різних керівних органах спілки ми маємо такий стан у національному складі бюр комсомольських осередків.

	Дата перевиборів	За національним складом			
		Україн.	Росіян	Євреїв	Інших
Виробничі	Січень—березень 28 р.	52,0	10,4	35,0	2,6
	Жовтень—листопад 28 р.	54,7	9,2	33,7	2,4
Сільські	Січень—березень 28 р.	91,8	1,9	4,6	1,7
	Жовтень—листопад 28 р.	92,0	1,8	4,8	1,4
Інші	Січень—березень 28 р.	51,3	5,7	40,4	2,6
	Жовтень—листопад 28 р.	61,8	4,5	32,0	1,7

Погляньте на цифри, там за цими даними можна вважати, що зі справою висунення українського активу питання стоїть не погано. Але внутрішня робота над вихованням і оформленням висунених майже не проводиться. І тому таке висунення перетворюється на щось механічне,—досягти певного %, що його встановлюють провідні органи спілки.

Це—зворотня сторона одної справи; а друга полягає в тому, що й досі ми є свідками прямо злочинного ставлення з боку окремих наших комсомольців і активістів до українізації. В Харкові в осередку друкарні ДВУ ім. т. Петровського секретар осередку ЛКСМУ підчас бесіди про те, яке місце посідають справи українізації в осередковій роботі, сказав таке:—«У нас немає часу займатись українізацією тому, що багато різної поточної роботи, всі надто перевантажені, тут тобі—і огляд виробничих нарад, і перевибори міськради, і виробничі конкурси й т. інш.». Такі ж думки висловлювали й окремі члени бюро цього осередку. Навряд чи з таким ставленням до національної політики партії ми далеко підемо. Не вистачає ще того, щоб прирівняти українізацію до того, іти чи не йти на футбольний матч?.. Ми не будемо говорити про те, що в таких товаришів немає й не було розуміння важливості цієї справи. Цим напевне й пояснюється таке відношення.

Досить часто можна натрапляти на приклади того, як серед комсомольського активу надто обмежено розуміють справу українізації. Про це ми вже згадували трошки вище. Підкреслимо лише, що значно розповсюджене розуміння українізації, лише як засобу, а не опанування всім великим культурним процесом. А звідси і своєрідна «теорія», що українізуватись можна поволі, квапитись зовсім нічого. Адже ж, мовляв, справа сьогодні не вирішується, можна й потерпіти. Якби таке тлумачення йшло з боку сьогоднішнього комсомольця з далекого сільського закутка, воно не було б таке загрозове. Але справа ж іде про наявність таких поглядів у частини виробничих організацій. Та до того ще й серед окремих прошарувань комсомольського активу... Це вже не те, зовсім не те. Справа стає актуальною, і як до такої, до неї потрібно вимагати максимально-серйозного ставлення.

В чому ж полягають причини наявності таких прикрих фактів? Основна причина та, що майже відсутня глибока ідейна проробка, і в першу чергу з активом, питань будівництва української радянської культури. Лише цим можна пояснити характер запитання на зборах осередку ЛКСМУ фабрики ім. т. Кагановича на доповідь про участь організації в національно-культурному будівництві, що висловлено було так: «А чи не є запровадження українізації петлюровщиною?» Дійсно, треба жити десь принаймні на Юпітері, а не в столиці України, щоб висловити такого «дотепа», і бути не комсомольцем, а канарєєчним обивателем, повз якого проходять всі політичні події в країні.

Наводячи навіть ці поодинокі факти, можна без сумніву підтвердити думку спілки про те, що із справою українізації у нас не все гаразд. Виникає інше: може хоч апарати комітетів у цьому відношенні більш гнучкі? Подивимось... Ті товариші, що їм було доручено перевірити стан українізації (мова йде весь час про три округи, що доповідали на пленумі Центрального Комітету) заявляють, а їх думки не спростовують комітети, що апарати окружкомів, райкомів українізовані, але це переважно формальний бік — діловодство, протоколи тощо. Що ж стосується середспілкового життя, там українізація і вживання української мови не набрали ще побутового повсякденного характеру. Для прикладу візьмемо декілька районів Дніпропетровської округи. В Чечелівському районі з загальної кількості 48 осередків комсомолу працюють українською мовою лише... 8... до того ж, подивимось, якого типу ці осередки. Може виробничі? Майже всі вони — осередки учбових закладів (інститутів, шкіл тощо). Другий район — Кайдацький; осередків 46, а укрмовою працюють лише три. Подивимось ще на Кам'янський район, а в ньому, якщо не враховувати сільських комсомольських осередків, а брати лише виробничі (про них же саме й іде мова), то всі вони в роботі, а звичайно і в побуті, користуються виключно російською мовою. Нічого й говорити, що цього майже досить, для того, щоб сказати, як поволенки, а підчас і несерйозно ставляться наші комітети до українізації. Ясна річ, що такий характер роботи не дасть жодного позитивного успіху.

ЛКСМУ не перший рік загострює питання над використанням мережі політнавчання, в бік її українізації. Правду кажучи, тут є технічні перешко-

ди, що гальмують цілковиту українізацію. Взявши це на увагу та зваживши те, що могло б бути при добрій волі організацій на місцях, аж ніяк не можна вважати задовільним стан українізації комсомольської мережі політнавчання. Здавалось би, що про село й говорити нічого, так ні, в Луганській окрузі українізації політмережі далеко ще до 100%. В Ново-Світлівському районі працює 9 одиниць з різних форм політмережі, з них українською мовою працюють 4, в Петровському районі з 7 одиниць українізовано лише 2. В таких порядках нічого нормального вбачати не можна. Тепер звернімось до мережі в місті. Тут справа стоїть ще гірше. В Луганській окрузі українізованої міської політмережі всього 21%, в Запоріжжі: виробничої—35%, транспорт—50%. Головними причинами, що пояснюють млявий темп українізації, з'являється брак кваліфікованих українських пропагандистів, так само не вистачає українських підручників. Але що в цих причинах основне, за що доводилось уже згадувати, так це абсолютно недостатня увага комсомольських організацій.

Внутрішнім змістом роботи комсомольська політосвітмережа в питаннях українізації потребує великого поповнення. Конкретно хоч би от вивчення історії України, революційного руху, історії КП(б)У, юнацького руху; всі ці проблеми посідають надто незначне місце в політосвітмережі комсомолу. Але те, що поза межами учбової сітки ці питання не знаходять широкого розвитку, так би мовити, існує звичайне обмеження учбовим закладам. У нас же, треба сказати, ще далеко не всі комсомольці охоплені політмережею, а звідси припускаємо можливість майже відсутності знання важливіших проблем політичного минулого України з усіх її галузів. Як висновок, безперечно треба нагадати про завдання найближчим часом дійти величезного зворушення у цій справі. Нам допоможуть у цьому такі фактори, як рішення останнього пленуму ЦК ЛКСМУ і надзвичайна історична річ—це перший десятирічний ювілей ЛКСМУ.

Цілком до речі зупинитись на тому, як використовують наші організації в справах культурного будівництва галузь масової роботи серед робітничої молоді та форми її. Не будемо передчасно робити висновків, дамо слово в цьому питанні самим виробничим організаціям. Приміром, товариші луганчани самі заявляють, що переважна більшість юнацьких секцій по робітничих клубах майже нічогоісінько в цій справі не роблять. Проте, там же на загальнотемному тлі є світлі моменти. І остільки незвичайні своїм характером і наслідками, що не завадило б скористатися з них і іншим організаціям України. Мова мовиться за юнацьку секцію при робітничому клубі металістів у Луганському. Секція практикувала різні форми масової роботи з українізацією, але головне в тому, що ці форми провадились з величезним успіхом, виключаючи потрібніший ефект зацікавлення молоді й саме дорослого робітництва. Ось кілька фактів: «влаштували вечірки колективних перекладів українських музичних та літературних вікторин, літературні аукціони, вечори української музики. Відвідували такі вечори не менш, як 200—300 чол.». Що коштувало б розповсюдити корисний досвід юнсекції металістів принаймні в межах окружної організації, щоб з нього, як позитивного фактору скористалися й інші секції. Так ні ж, окруж-

ком досвіду в масовій роботі не використовує і не передає його іншим організаціям. Толку ж від цього, звичайно, як кіт наплакав.

Перед цим нам уже доводилось говорити в якій мірі загроза класового ворога в національному питанні є для нас небезпечна, тим більше, що ця небезпека проявляється в першу чергу в розпалюванні національної ворожнечі. Дуже прикро, що організованої відсічі, навіть своєчасного громадського реагування на ворожі прояви в багатьох організаціях не буває. Візьмемо зоологічні явища антисемітизму. Чи завжди комсомольські осередки чинять суворий опір та гостро карають антисемітів з комсомольським квитком? Ба ні! Трапляються випадки терплячого, примиренського ставлення до проявів антисемітизму. Стараються його не помічати. В Макарівському районі на Київщині свого часу був набрав сили антисемітизм. Є там село Кодрі. В Кодрях є дві гути. Траплялася значна кількість випадків, коли робітники пропонували вигнати євреїв з заводів. Навіть комсомолец Пасько (він же кандидат партії) на партзборах пропонував вигнати євреїв з шліферного цеху, бо там, мовляв, «легка робота». Другий комсомолец виганяє свою накладчицю-єврейку й бере собі полячку з якою «легше балакати». Комсомолка Валісевіч одмовляється носити шкло з єврейкою, заявляючи—«жидівська робота. Не хочу з жидівкою працювати». В інших же селах Макарівського району також поширене вороже ставлення до євреїв. У Копилівському осередку окремі комсомольці голосно виявляли своє незадоволення з приводу того, що тепер не можна влаштувати єврейських погромів?.. Ото ж і треба спитати, а де ж був у цей самий час комсомольський осередок, як організація? Чи його справді не було? Тим то й ба, що ці факти пройшли поза увагою комсомольського та партійного осередків. Певніше, мабуть комсомольський осередок проходив мимо них, затуляючи очі й вуха. Будь-яких заходів не було вжито, не говорячи вже про те, що не велось певної роз'яснювальної роботи. Відсутність організованої відсічі ганебним проявам класового ворога на нівель зводить всяку іншу роботу з питань національної політики партії. На окремих фактах ворожого ставлення треба вчити й виховувати молодь.

Зважаючи на важливість опанування комсомолом та молоддю української культури — з усією настирливістю домагаймося поставити на належну височінь інтернаціонально-виховну роботу. Тут прямо треба сказати: нам чимало недостає змісту в роботі. Сполучення ж двох видів однієї й тієї ж роботи комсомольській організації потрібно, як невід'ємна умова комуністичної істотности спілки. Інакше робота буде половинчатою і справжнього ефекту не дасть. З цієї нагоди вельми важливим мусить бути погодження взаємних зв'язків з різними закордонними організаціями комсомолу і в першу чергу з братньою нам організацією ЛКСМ Західної України.

**
*

І досі ще існує у деяких наших товаришів помилковий погляд, що нічого втягати в питання українізації село, бо воно вже є українізоване. Це продовження тих думок, що неприпустимо обмежено розуміють завдання українізації, дорівнюючи його до потреби оволодіти лише мовою. Таке став-

лення приводить до того, що глибоко ідейної роботи по просуненню української культури в селянські маси майже ніякої не провадиться. До речі треба зазначити, що й у виробничих організаціях, якщо не рахувати окремих незначних успіхів, справа з обслуговуванням села стоїть далеко не гаразд. В сільських, напіввиробничих, так само, як і в виробничих, село в культурно-національному будівництві в п а л о, утворилось справді безпорадне становище.

Перше питання, що його треба поставити, уже підкреслене V пленумом ЦК ЛКСМУ,—це питання про керівничі кадри на селі в культурній роботі. З кадрами справа у нас стоїть негаразд. В селянських будинках, хатах-читальнях, різних гуртках—драматичних, співочих, керівнику ролю відіграє, так звана, «сільська інтелігенція», рідко можна бачити там учителя (до Робосу наше слово). Ця «сільська інтелігенція» складається з синів і дочок куркулів, та й загалом тої частини селянства, «що мали змогу дати деяку освіту своїм нащадкам». Є там і колишні ідеологи «Просвіт». Отож вони й керують майже усією політосвітньою роботою на селі. Їм, так би мовити, дана «монополія». Засмічення чужим, іноді навіть ворожим нам, елементом, керівних органів і складу культурних організацій на селі дуже велике. Мимохіть треба поміркувати: а як же з наймитством, біднотою? Їм, особливо наймитству, не відведено в цьому майже ніякого місця. Чи, то пак, ні—наймиту «місце одводять», коли скажем відбувається в сільському театрі вистава, так наймиту доручають піднімати й опускати завісу... Чогось небудь нормального в такому становищі навряд чи можна відшукати. Зрозуміло тепер, чому комсомол повинен рішуче загострювати питання підготовки кадрів—керівничих кадрів з наймитів та бідноти у культурній роботі. Проте загострення цього буде замало; ЛКСМУ перед самим собою і своїми місцевими організаціями ставить це питання і вимагає негайно вжити заходи до висування наймитства й допомоги йому на перших кроках самостійної складної роботи.

Треба, зрештою, знищити «монополію» на розуміння й керівництво культурних справ не наших людей. Але тут потрібна допомога міської організації комсомолу, без її активної участі сільська частина навряд чи справиться з цим завданням.

Від старих керівників, що в значній кількості зараз засіли на селі, можна сподіватися чого завгодно в запровадженні політосвітньої роботи, тільки, звичайно, не того змісту,—що аж кричить—потрібно селу. По змісту політико-культурна робота на селі не має собі рівних. Там майже панує просвітянщина, плекання петлюрівсько-бандитської романтики. В театральному репертуарі і досі ще, як правило, можна побачити «Кума Мірошника», «Сватання на Гончарівці» й т. інше. Нам скажуть: для сільського театру бракує відповідного репертуару, і тому волієш користатися з того, що є. Це невірно, це мотив для виправдання нікчемної політики і практики. Погоджуємось,—репертуару дійсно замало, та проте хоч і трохи, але він все ж є. Не хотять його використовувати. Але зате п'єсою, та особливо піснею, оспівуються батьки й отамани. Окремі комсомольські організації ведуть уперту боротьбу з просвітянщиною, замінюючи її сучасним революційним репер-

туаром. Проте, ефективність боротьби покищо невелика, бо керівничий склад лишається незмінним, і тому він (цей склад) провадить роботу так, як це йому до вподоби.

Величезну роль відіграють, або, певніше, повинні були б відігравати бібліотеки на селі. Та зважаючи на їхній стан—зміст книжок, що є по бібліотеках,—вони—ще не джерела, звідки трудяще селянство брало б розуміння української сучасності. Для підтвердження нашої думки візьмемо декілька фактів про справжній стан бібліотек, як про це повідомляють місцеві організації. З обслідування книгозбірень Луганської округи в 1928 році виявлено, що в стаціонарних бібліотеках української юнацької літератури 4,3%, в той час, коли юнацька частина читачів, рахуючи від 17 до 22 років, досягає понад 50% всього складу, що ж до пересувних бібліотек, то в них юнацької літератури 4,8%. Разом з тим дуже замало взагалі української літератури, якщо ж звернемось до якості хоч тієї, що є, то можна без сумніву констатувати мізерність, а частіше й відсутність української класичної літератури, так само і сучасної революційної. Із Запорізької округи комсомольці пишуть, що в Велико-Токмацькому районі молодь зацікавлюється шовіністичною українською літературою і комсомольська організація не може цілком добре провадити з цим негативним явищем боротьбу, бо бракує іншої сучасної революційної літератури, а, звичайно, лише цим корисним протиставленням можна подолати нездорові прагнення.

Забезпечення села новою книжкою, стан сільських бібліотек—не перевірені. Стан цей безумовно далеко гірший, ніж це видно з попередніх даних, якщо не безпорадний, особливо щодо засмічення націоналістичною літературою та різною макулатурою. Ще гірше стоїть справа з кадрами бібліотекарів, бо в значній частині цю роботу посідають люди, що не розуміють бібліотечної справи, і тому не можуть порадити читачеві ту чи іншу потрібну йому книжку.

Мимохіть постає запитання, чи можна далі успішно посуватися вперед за наявності таких хиб, що дуже дошкульно відбиваються на змісті культурної роботи на селі? Між тим треба враховувати ту величезну роботу, що її провадить зараз партія по соціалістичній перебудові сільського господарства. Отже конче потрібно своєрідні «ножиці» яко-мога скорше усунути.

З тією метою комсомол гостро звертає увагу на культурну роботу на селі. Відчувається величезна потреба в рішучих заходах. ЛКСМУ висуває, як обов'язкове завдання, переведення спеціального місячника класової перевірки соціального змісту політосвітньої роботи на селі. По всіх ділянках, навіть і незначних, комсомольські організації повинні взяти зараз під свою увагу справу підготовки місячника. Гостро вимагати утворення спеціальної інституції по керівництву мистецтвом на селі. Підносити ідею організації центрального будинку мистецтва на селі. Детально про зміст роботи цього будинку ми говорити не будемо, це справа відповідних органів, але ідею, на нашу думку, треба всебічно підтримати.

Всі наші журнали, призначені обслуговувати село, як «Сільський театр», «Селянський будинок», «Музика—масам»—треба реорганізувати з установкою на дійсно практичну допомогу й обслуговування села.

В центрі уваги комсомольським організаціям треба поставити питання пропаганди ідей національної політики партії, користуючись з роз'яснення значіння будівництва промисловості і таких велетнів, як Дніпрельстан.

Культшефство над селом мусить обрати за зміст своєї роботи просування на село, хоч би й в окремих рисах, української культури, комсомольці-активісти по шефству саме з цих питань повинні вести перед. Ще раз підкреслюємо величезну потребу активної допомоги міста і зокрема міської комсомольської організації. Культурницькі бригади із студентства та робітників, як форму і засіб, треба повнотою використати.

**
*

Величезної ваги VII з'їзд ЛКСМУ надавав питанню притягнення студентства до активної участі в роботі комсомолу по культурному будівництву. Після того, як минув майже рік, є можливість дещо сказати про виконання цієї постанови з'їзду. Окремі організації вже зішли з мертвої точки в справі використання студентства; іде воно по лінії окремих конкретних завдань, але все ж обмежується студентами інститутів народної освіти. Вузівці ж є головні кадри, що їх вдається притягати до роботи по українізації, але до останнього часу не було певних форм використання їх, так само не було відповідного керівництва і контролю за тією роботою, що їм доручалось провадити.

Потребує зосередження уваги комсомольських організацій питання українізації в стінах ВИШ'ів. Через те, що глибокої роботи майже не помітно і до того ж осередки комсомолу цією роботою не керують.

Особливо загрозливе явище, що помічається в українських індустріальних ВУЗ'ах—це надзвичайно млявий темп українізації. З одного боку, пояснення цього знаходиться в тому, що по цих ВИШ'ах бракує українізованої професури. Але основне гальмо полягає у відсутності уваги до справи українізації з боку відповідних організацій, в тому числі й комсомольської.

Завдяки цьому, в стінах індустріальних ВИШ'ів (особливо промислових районів, прикладом Донбас) проходить процес дезукраїнізації студентства. Навіть більше, українізована молодь, що проходить з трудових та професійних шкіл, за таким порядком безперечно русифікується. Отже, коли й далі буде панувати такий порядок, то, значить, що ми не будемо одержувати з ВИШ'ів українців-фахівців, інженерів чи то техніків.

А проте, дуже характерний є той факт, що за таких обставин відсоток українців кількісно безупинно зростає в складі набору до ВИШ'ів.

	1923-24 р.	1928-29 р.
% українців в складі набору до інститутів	43,7	62,8
В складі набору до технікумів	48,8	64,0

ЛКСМУ підносить перед відповідними органами потребу рішучої зміни становища з українізацією по ВУЗ'ах.

Одне з основних питань, що його комсомол загострює в сучасний момент, є проблема підготовки молодих наукових кадрів з комсомольців студентів. Досі ще позитивно й остаточно цього питання Головна наука не розв'язала.

Якраз цим і пояснюється той факт, що в складі аспірантури помітна дуже замала кількість комсомольців. Необхідно, зрештою, налагодити добір наукових кадрів. Це є невід'ємна умова переможного поступу української національної культури. На підставі попередніх даних про використання студентства в культурній роботі комсомолу, є пряма необхідність настановити на підсиленні заходів наших організацій. Конкретно висувається завдання перевести спеціальний тиждень допомоги ВУЗ'ів комсомолу в будівництві української радянської культури. Одночасно рекомендується, як систему, запровадити культурницькі бригади з студентства для періодичного відвідування касарень, клубів робітничих, заводів—для переведення роботи з питань українізації.

**

Після ухвал V пленуму ЦК ЛКСМУ, що кладе край байдужому ставленню до питання українізації комсомолу, виробнича його частина повинна разом вирушити на підвищення своєї участі в будівництві української культури.

Комсомол після з'їзду побудовує свою роботу в галузі участі в творенні української радянської культури на ґрунті використання самодіяльності та ініціативи мас, застосовуючи нові цікаві принадли форми, що викликали б інтерес у масах трудящої молоді. Так само і далі ще більше піднесеним темпом треба напружено працювати над вишукуванням різних нових форм, втілюючи в них зміст культурно-національних питань. Бо дарма говорити, що ми зрушимо з місця в справі піднесення своєї участі в культурному будівництві без того, щоб маси не рушили в похід. На долю керівництва випадає складна роль зробити все для організації мас. Отже пекучим питанням, після попередніх успіхів, повинна бути мобілізація уваги та здібностей мас молоді на довготривалу роботу по оволодінню українською національною культурою. Партійні організації повинні встати на повсякденну допомогу комсомолові, поліпшуючи якість свого керівництва, саме в цих питаннях, встановивши контроль над роботою комсомолу і в такий спосіб ставши на чолі заходів ЛКСМУ, спрямованих до розвитку українського культурного процесу.
